

63828

Slovenskemu narodu! Spoznavaj se sam! ::

Ponatisk iz „Nove Dobe“.

 Cena 30 vin.

Ljubljana 1908.

Natisnila »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani.

Slovenskemu narodu!

Spoznavaj se sam! ::

Ponatisk iz „Nove Dobe“.

❧ Cena 30 vin. ❧

Jan Vrhovný

Ljubljana 1908.

Natisnila »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani.

63828

D/25.4.35

03009528

Predgovor.

Pod naslovoma: „Slovenskemu narodu!“ in „Spoznaj se sam!“ je izšlo l. 1905. v „Domovini“ več člankov, ki so se nato l. 1907. znova objavili v „Novi Dobi“, spopolnjeni v statistiki glede srednjih šol.

Na naslednjih listih se podajejo slovenski javnosti kot celoten sestavek. Pozna se mu sicer, da ni popolnoma zaokrožen in opiljen, da je nastal iz posameznih člankov in da še ni vse zlito takorekoč v celoto. Vendar je po duhu, ki veje iz vsake vrstice, neka celota, ravno tako po namenu, ki ga ima doseči pri slovenskem narodu, predvsem med našo mladino. Kajti:

„Željé, da zbudil bi slovenš'čno celo,
Da bi vrnili k nam se časi sreče!“

te želje so vodile pisatelja, vodile pa so tudi nas, ko smo se odločili, izdati te članke v posebni brošurici.

Želimo, da bi imela vsaj nekaj uspeha, dramila rojake, jih pripravila do temeljitega spoznavanja splošnega položaja našega naroda ter jih na podlagi tega navdušila za razumno in vstrajno skupno delo.

Ta klic je tem umestnejši, ker sta pri sedanji razoranosti slovenskih razmer osebno sovraštvo in strankarska strast potisnila neopravičeno v ozadje temeljito razmotrivanje naših narodnih vprašanj, našega političnega, gospo-

darskega in socialnega položaja. Zadovoljujemo se večinoma s tem, da konstatujemo od slučaja do slučaja svoje nazadovanje in zatiranje naše po sovražnikih, krivdo pa opravičeno in neopravičeno valimo na to ali ono stranko, namesto da bi jo popravili — vsi skupaj!

In k skupnemu delu kliče vse Slovence ta brošurica. Rojaki, odzovite se! — Posebno pa sezi po knjižici Ti, slovenska mladina, poglobi se v naš narodni položaj, uči se iz njega, potem pa zopet dvigni s čistim srcem in novim zanosom neomadeževan naš narodni ščit ter sveto služi domovini sveti!

Spoznavaj se sam!

Spoznanje samega sebe je prvi korak k poboljšanju in zboljšanju. Ta resnica, ki ne velja samo za posameznike, marveč tudi za narode, in pa srčna želja, da bi enkrat prijaznejše solnce zasijalo narodu mojemu, me je privedlo do tega, da podam naslednje vrstice slovenski javnosti.

Namen jim je, vsaj nekoliko pripomoči do tega, da Slovenci svoj položaj vsaj v nekaterih ozirih natančneje spoznamo in po tem spoznanju uravnamo vse svoje javno in zasebno delovanje.

V prvi vrsti je sestavek namenjen slovenski mladini vseh slojev, bodoči generaciji, koja mora dobro poznati domače razmere, ako hoče pametno in uspešno zastaviti svoje delo.

Prepričan sem, gospod urednik, da se ne bodete z vsem strinjali, kar sem napisal in kako sem napisal. Vseeno vas prosim, ne spreminjajte in ne kritikujte med tiskom preveč. Pustite mi svobodno besedo, kakor mi vre iz srca, morebiti najde spet pot v katero mlado srce.

Preidem neposredno k stvari sami.

Slovensko šolstvo in šolstvo na Slovenskem.

(Pregled.)

Ravnotako neugodne, kakor je položaj Slovencev glede veljave našega jezika v vsem javnem življenju, so naše, t. j. slovenske šolske razmere. Meni sicer ni mogoče povedati vse resnice, a potrudil sem se pošteno, da povem le-to, kar je resnično.

Glede vprašanja slovenskega vseučilišča ima vse najvažnejše podatke „Vseučiliški zbornik“, knjiga, katero slovensko razumništvo vse premalo bere. V tem oziru so Slovenci nekdanj že nekaj imeli, danes nimamo ničesar; še iz vseučiliških avl v Gradcu in na Dunaju so vrgli naš jezik pred kratkem!

Srednje šole, t. j. gimnazije in realke, nimamo slovenske nobene; edini narod na Avstrijskem smo, ki preseza število ~~eden in~~ pol milijona, a nima niti ene srednje šole v svojem jeziku. Da se krivičnost tega našega položaja še bolj razvidi, naj navedem nekaj števil:

Po zadnjem ljudskem štetju l. 1900. so našteali na Avstrijskem 9,168.000 Nemcev, 5,960.000 Čehov, 1,193.000 Slovencev, 727.000 Lahov, 711.000 Hrvatov in Srbov. Srednjih šol pa je bilo na Avstrijskem, in sicer leto poprej, to je l. 1899. 298 in sicer 201 gimn. in realnih gimnazij ter 97 realk; od teh je bilo 108 gimnazij in 61 realk nemških, 47 gimnazij in 26 realk čeških, 4 gimnazije in 3 realke laške, 4 gimnazije in 1 realka hrvatska, — toda slovenske niti ene, ne gimnazije, ne realke.*) (Tisto, kar v politiki dela zgago

*) Glej knjigo: Dr. I. v. Twardowski: „Statistische Daten über Oesterreich“, 1902 str. 40 in 49.

kot celjska slovenska gimnazija, je neko revno obojče ter ranžira v statistiki med utrakvističnimi gimnazijami, kakor tudi mariborska in vse kranjske [le kočevska menda ne?!].)

Da slovensko ljudstvo razvidi, kako med Nemci, Čehi, Italijani in Hrvati raste potreba po višji izobrazbi, in kako se vzporedno s tem množe srednje šole, naj navedem najnovejše statistično poročilo iz l. 1906./7. Po tem poročilu obstoja 244 gimnazij in realnih gimnazij, realk je 131, in sicer 121 gimn. in 23 realk nemških, 52 gimn. in 41 realk čeških, italijanske so 4 realke in 6 gimnazij in hrvatskih je 5 gimn. in 1 realka. To je velikanski napredek v 7 letih! Slovenci pa kakor da bi bili prikovani na eno torišče! Naše šolstvo se ne gane za korak naprej, marveč postaja kot **slovensko šolstvo** še skoro slabše. Dokaz za to naslednja izvajanja.

Kot vir za naslednje podatke o učiteljskih in strokovnih šolah po Slovenskem sem porabil knjigo: „Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Oesterreich.“ XVI. Jahrgang 1903.

Učiteljišča se nahajajo v Mariboru in Celoveu z nemškim učnim jezikom, v Ljubljani, v Kopru in v Gorici z nemško-slovenskim učnim jezikom; a tudi na teh je, kolikor so meni razmere znane, uredba takšna, da se tudi ta tri učiteljišča smejo imenovati nemška, kajti slovenščini je prostor odkazan takorekoč za vrati.*) In resnica ostane, da se učitelji, ki imajo vzgojevati slovensko

*) Prosim, da se v enem ali drugem ali pa v večih tudi med ljudstvom razširjenih naših listov uredba vseh učiteljišč temeljito in natančno resnično popiše. Slovenski narod ima pravico izvedeti, kakšni so zavodi, na katerih se mu šolajo njegovi učitelji. Da, mi imamo celo dolžnost, se pobrigati za to, da to izvemo!

deco, po vsem Slovenskem vzgajajo nemški! — In mnogo predmetov, katere morajo potem po ljudskih šolah učiti slovenski, se sami slovenski nikdar niti učili niso! — Ali je možno izmisliti še bolj neumno uredbo učiteljišč? — Kakšne pa morajo biti posledice temu?

O tem sedaj ne bomo razpravljali. — Le-to rečemo: žalostno je za Slovence, da je tako, a še žalostnejše in nevarnejše za naš narodni obstanek je to, da slovensko razumništvo vseh stanov do zadnjega časa ni še napravilo niti enega resnega poskusa, te razmere poboljšati za kar ima zakonito vso pravico, naravno pa kot slovensko razumništvo najsvetejšo dolžnost.

Ali mar ono teh naših razmer ne pozna? Sicer bi to bilo neopravičljivo, a pri večini ni mogoče. Radi tega jih popisujte, slovenski listi! — **Spoznavajmo** se sami, in ako je še v nas kaj zdravega jedra, napredek potem ne bode izostal.

Za učiteljišči naj koj uvrstim kot vzgojevališče „Mestno višjo dekliško šolo v Ljubljani“, na kateri je učni jezik za večino predmetov slovenski, le za nemščino in zgodovino je nemški. — Torej tudi ta šola je v jezikovnem oziru lisasta. Tudi tukaj se naši „radikalni“ krogi boje dejanskega izvršenja načela: vsi predmeti se morajo učiti v materinščini, sicer pa se tujih jezikov, v prvi vrsti nemščine, naj uče, kolikor le mogoče! — Za Slovence v drugih pokrajinah ni več nobenega višjega učnega zavoda za dekleta; a za Nemke ozir. za Italijanke obstoje povsod.

Šole za povzdigo posameznih gospodarskih strok.

V tem oziru nismo Slovenci nič na boljšem. V opravičenje te trditve podam sledeči pregled:

Obrtna izobraževališča: C. kr. drž. obrtnih šol je vse polno v nemških in čeških deželah, seveda, nemških in čeških. Tudi Trst ima laško od l. 1887/88. — Slovenci nimamo niti ene. C. kr. splošno državno in rokodelsko šolo ima sicer Celovec od l. 1889., a ta je nemška.

Glede strokovnih šol za posamezne obrti imamo vsaj nekaj, dasi prav za prav zelo malo. Na strani 445. ima navedeni „Jahrbuch“ štiri c. kr. strokovne šole za klekljanje čipk s slovenskim učnim jezikom,*) in sicer: v Idriji (na Kranjskem), v Dol. Otlici, v Čepovanu in v Bovcu (na Primorskem). — Vendar ni natančno razvidno iz navedene knjige, kako so te šole urejene v jezikovnem oziru. O idrijski šoli sem našel v „D. Kalender f. Krain u. d. Küstenland“ za l. 1905., str. 201, da ima tri letnike, in sicer I. in II. letnik slovenski, III. pa nemški! Torej spet ta nesrečni utrakvizem, ki tako mori naš narod že po šolah ter onemogočuje vsak narodni in kulturni razvoj!

Strokovne šole za obdelovanje lesa in kamna (str. 355). Štajerska ima po eno takšno šolo v Aussee-ju in Brucku, — na Spodnjem (slovenskem) Štajerskem ni nobene; Koroška jo ima v Beljaku z nemškim učnim jezikom. Kranjska ima dve: eno v Kočevju: „K. k. Fachschule für Holzbearbeitung“, samonejško. Zakaj pa ta šola ni dvojezična? — Toraj peščica Nemcev

*) Vendar nisem popolnoma prepričan, ali je v vseh štirih slovenski učni jezik!

ima v slovenski deželi pravico do samonemške šole, pol milijona Slovencev pa ne do samoslovenske! — Kajti druga takšna šola „C. kr. umet.-strokovna šola“ v Ljubljani je dvojezična, in sicer: „učni jezik slovenski, v zadnjih letnikih deloma nemški“, se glasi v uradni knjigi. — Jaz pa sem (že pred več leti) vprašal mladega mizarja, ki je obiskoval to šolo, v katerem jeziku se je učilo na tem zavodu? Od odgovora, katerega se dobesedno več ne spominjam, mi je ostalo v spominu toliko, da so učiteljimojstri učili nemški, le tu in tam je povedal kakšen slovenski izraz, pa tako, da se mu je videlo, da mu je slovenščina malo mar, ali pa včasih celo nekako zaničljivo zavito; iz vsega sem posnel, da se slovenščini tudi na tej „slovenski“ (!) šoli v strokovnih oddelkih ne more goditi nič kaj dobro. Slišim, da je zadnji čas malo bolje. — Ali bi ne bil kateri izmed gospodov, kateri notranjo uredbo te šole dobro poznajo, — toli prijazen, da bi nam isto popolnoma zanesljivo objektivno v kakem listu popisal?! — Slovenski narod naj izve, kakšna je edina „njegova“ šola te vrste in kake koristi ima.

Primorska ima v Marijanu laško „C. kr. strokovno šolo za mizarstvo“ in strokovni šoli za pletenje košaric v Foljanu in Žagi, pri katerih učni jezik ni povedan. — (Ali sta slovenski?!)

Strokovne šole za kovinsko obrt. Koroško ima dve: nemško „K. k. Fachschule für Gewehrindustrie“ v Borovljah in nemško „K. k. maschinengewerbliche Fachschule“ v Celovcu, toraj obe na slovenski zemlji, a vkljub tem za slovenščino v njih ni nobenega koticčka!

Ako torej pregledamo vse obrtno šolstvo na Slovenskem, imamo v resnici slovenskega — skoraj nič! Posledice temu?

Prvič se Slovenci strokovno sploh ne izšolajo, ali pa se izšolajo v tujščini ter se na ta način svojemu narodu odtujujejo, — da, premnogokrat postanejo celo najhujši sovražniki svojega naroda, ali vsaj brezbrizni mlačneži.

Drugič: vsa boljša mesta po različnih tovarnah po Slovenskem dobe ne-Slovenci; domačini — Slovenci kot manj izobraženi pa se morajo zadovoljiti z najnižjim zaslužkom ter ostanejo s svojo popačenostjo in s tujščino pomešano slovenščino nekako inferiorni, prezirani, zaničevani.

Tretjič: slovenščina gineva vedno bolj in bolj kot strokovno občevalni jezik naših obrtnikov ter obubožava vsled izmiranja strokovno obrtnih izrazov.

Da te nedostatke, škodljivosti in napake odpravimo: vzdramimo se, Slovenci! in ustanavljajmo obrtne šole! Industrija se povzdiguje na slovenski zemlji, a tozadevno neobhodno potrebnega šolstva ni, zato naravnost ubijamo svojo narodnost, ako zanemarjamo obrtno šolstvo.

Trgovska učilišča. Je jih več nižjih in višjih na slovenskem ozemlju, toda vsa slovenska zemlja ne premore niti ene slovenske trgovske šole (vsaj citirani „Jahrbuch“ nima nobene), — kajti trgovsko učilišče — znana Mahrova trgovska šola v Ljubljani — ima po navedenem viru učni jezik nemški, laški in srbohrvaški! — Ali za slovenščino na tem zavodu res ni mesta? — Naj govorijo javno resnico v tem oziru, katerim so razmere dobro znane!

Posledice pomanjkanja slovenskih trgovskih šol so podobne onim, ki so navedene pri obrtnih šolah. Toraj tudi v trgovini je slovenščina zanemarjena in žalibog tudi zaničevana pastorka!

Poljedelska in gozdarska učilišča. Visokih in srednjih šol te vrste, kakor jih imajo Čehi, Nemci in Poljaki, ni na vsem Slovenskem sploh nobene, edino le nižja učilišča. Slovensko deželno poljedelsko šolo ima Gorica in Dolenjska na Grmu. Podobna zavoda na Štajerskem (v Grottenhofu pri Gradcu) in na Koroškem (v Celovcu) sta nemška! Zakaj tudi ti šoli nista razdeljeni v nemški in slovenski oddelek, kakor obstoji v Gorici slovenska in laška deželna poljedelska šola?

Tudi deželna sadjarska in vinorejska šola v Mariboru — torej na Slovenskem — ima le nemški učni jezik! — Kje je pravica? Zakaj jo vi sami, Slovenci, tako prezirate, da ne zastavite vseh moči, jo predrugačiti?

Gozdarski šoli ima slovenska zemlja dve, in sicer na Kranjskem v Idriji od l. 1892., a ta je nemška: „K. k. Forstschule“, in deželno laško v Poreču na Primorskem — Zakaj se vzgajajo gozdarji za naše slovenske planine in za naš Kras le v nemščini in laščini? — Zakaj trpiš to, narod slovenski?

Torej tudi na polju poljedelstva v najširšem pomenu besede nam slovenščino vedno bolj izpodrivajo, njeno ozemlje vedno bolj utesnujeje!

To je vendar ona stroka, s katero se slovenski narod v prvi vrsti bavi, in še na tem polju slovenski jezik ne pride do prave veljave!

Kako tudi? Saj se mu že v judski šoli vedno bolj izpodmikajo tla, kar dokazuje naslednji pregled.

Slovensko ljudsko šolstvo

z ozirom na gojenje slovenščine in učenje drugega deželnega jezika (posebno nemščine).*

Meščanske šole Slovenci nimajo niti ene, dasi jih je bilo na Avstrijskem že leta 1899. vseh **776!** [Twardovski, str. 48]. — Predvsem se sklicujem na državni temeljni zakon, čl. 19., kateri med drugim določa:

„V deželah, kjer je več narodov, naj se državne šole tako uravnajo, da dobi vsak narod potrebne pripomočke, da se izomika v svojem jeziku, ne da bi se silil, učiti se drugega deželnega jezika.“

* Viri, koje sem pri sestavi tega rabil, so (razen državnega zakonika) sledeči: „Učni načrti za štiri-, pet-, šest-, sedem- in osemrazredne šole (na Kranjskem), v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet, in za trirazrednice (1896—1903). (Učnih načrtov za eno- in dvorazrednice nisem rabil, ker se na istih — tako se mi je zatrdilo od učiteljske strani — nemščina sploh ne poučuje.) — „Lehrpläne für die Volks- und Bürgerschulen des Küstenlandes“ 1896; „Erläuterungen zu den Lehrplänen für die Volks- und Bürgerschulen des Küstenlandes“ 1896. — Die wichtigsten Volksschulgesetze samt den Lehrplänen für das Herzogtum Kärnten“ 1892. — „Normal-Lehrpläne für Volksschulen. Herausgegeben vom k. k. steiermärkischen Landesschulrate“. 1874. — Nekateri zvezki zbirke: „Die neuen Gesetze und Verordnungen auf dem Gebiete der Volksschule für Steiermark.“ (Teh zvezkov je do l. 1888. izšlo 22! — Razen teh še nekateri posebni odloki za nekatere okraje in šole na Štajerskem! — Seveda nisem jaz teh virov vsestransko temeljito predelal, marveč posnel sem iz njih le to, s čimur se da dokazati, na kako nezdravi jezikovni podlagi sloni splošno slovensko ljudsko šolstvo in kako malo odgovarja isto pravemu namenu ljudske šole.

S tem je jasno povedano, da se mora vsakemu narodu v Avstriji v javnih šolah omogočiti, da se izomika v svojem jeziku, Slovenci torej v slovenščini.

Posebno mora to načelo veljati glede ljudskih šol, katere edino pridejo v poštev pri vzgoji širokih mas našega slovenskega naroda.

Kot smoter ljudske šole navaja § 1. drž. zakona za ljudske šole sledeče: „Ljudski šoli je naloga, vzgajati mladino tako, da bode нравna in pobožna, razvijati ji duševne moči, oskrbovati jo z znanjem in spretnostmi, potrebnimi za nadalnje izobraževanje v življenju, in postaviti temelj za odgojo vrlih ljudi in državljanov.“

V to svrho določa § 21. šolskega in učnega reda (z dne 20. avg. 1870) kot smoter „vse mladinske odgoje odkrit, blag značaj. Učiteljeva dolžnost je, takšnemu značaju položiti temelj s tem, da vedno in s pomočjo vseh zakonito privoljenih in pedagogično priznanih sredstev dela na to, da se mladina privadi zares lepemu vedenju in se zave svojih dolžnosti, svoje časti in občne skupnosti (! Gemeinssinn), da se ji vzbudi človekoljubje in **domoljubje**“.

Kako skušajo ta lepi smoter doseči ljudske šole v deželah, kjer bivajo Slovenci?

A. Primorsko.

Tu se stavi poduk materinskega jezika v središče vsemu ljudskošolskemu poduku, rekoč:

„Poduk materinskega jezika je pravo središče vsemu poduku v ljudski šoli. Poleg veronauka je ta poduk naj-

imenitnejši med vsem, kar ima učiti ljudska šola.“ (Erläuterungen, str. 11.)

Radi tega je za materinščino — (učni jezik) — (razen čitanja in pisanja) določenih:

na trirazrednicah 8 — 10 ur (Lehrpläne, str. 112),

„ štiri „ 6 — 9 „ („ „ 138),

„ pet „ 5 — 9 „ („ „ 166),

„ šest „ 5 — 7 „ („ „ 194),

Glede poduka v drugem jeziku pa je rečeno (Erläuterungen, str. 51):

„Drugega jezika naj učitelj nikar ne začne učiti, dokler ni otrok v materinščini zadobil neke spretnosti in pravilnosti v besedi, in dokler si ni po šolskem poduku pridobil najpotrebnejših pojmov in misli za uspešno napredovanje.“ — To je mogoče šele v 3. šolskem letu; le v slučaju, da učenci že z doma poznajo drugi jezik, že v drugem. — (Erläuterungen str. 53.)

Učiti pa se ima „po razmerah 3—4 ure na teden v vsakem razredu“. („Lehrpläne“, str. 225.)

Glede učenja drugega jezika se na 59. str. „Erläuterungen“ še nahaja odstavek: „V našem učnem načrtu se zahtevajo računske vaje v drugem jeziku, ki se ga uče učenci. Umeje se samo ob sebi, da meri to le na korist novega jezika, da se učenci nauče dobro števnikov in tehničnih izrazov, ki se rabijo v teoretičnem in praktičnem računanju, ter da navadijo spretno misliti in govoriti“. Končni odstavek o tem predmetu pa se glasi: „Kar se tiče učne svrhe drugega jezika, treba učitelju, **z malim** zadovoljen biti in ne pričakovati toliko, kolikor

se zahteva po vsej pravici od poduka v materinščini. Pravo se pač pogodi v onem slučaju, če si prizadeva, kdor uči drugi jezik, doseči v ljudski in meščanski šoli posebno to, da postanejo učenci sposobni za navadno vsakdanje občevanje v dotičnem jeziku. Ves drugi pomen in namen ima materinščina. Tu se gre za to, da se vsestransko razvije in izobrazí vse mišljenje in dober okus.“ (l. c. str. 61.)

Po moji misli se naj skuša doseči tu označeni učni smoter v drugem jeziku le v obmejnih ozemljih, v jezikovno mešanih krajih. — Splošno pa moramo priznati, da so tu izrečena načela glede materinščine in drugega deželnega jezika še najboljša med vsemi — in da je na Primorskem po predpisih za slovenščino v ljudski šoli še najboljše preskrbljeno.

Kako pa je dejansko s šolami na Goriškem, sploh na Primorskem? Ali se na vseh slovenskih ljudskih šolah poučuje drugi jezik? Kateri? — Ali imajo tudi samo-slovenske šole? Kakšne uspehe imajo ene — kakšne druge?

S katerimi posebnimi odloki je urejen poduk materinščine, s katerimi poduk drugega jezika.

Na dan z njimi! To niso in ne smejo biti tajnosti; mi Slovenci, ki živimo v ustavni Avstriji, ki ne pozna sužnjev, moramo vedeti, kako in na kakšni podlagi, s kakšnim namenom se nam vzgajajo naši otroci, in kakšen uspeh se pri tem doseže! — Noben slovenski učitelj se tu ne sme nikogar bati: odloki, ukazi višjih imajo biti zakoniti, in tem se ni treba bati luči!

ve B. Kranjsko.

Viri so mi čudni načrti za tri-, štiri-, pet-, šest-, sedem- in osemrazrednice na Kranjskem.

Glede drugega deželnega jezika je v učnem načrtu za trirazrednice določba: „Drugi deželni jezik se poučuje na trirazrednih ljudskih šolah, ako žele roditelji, od II. razreda kot neobvezen predmet. Ako se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet, je treba v 2. in 3. razredu ob pomnožitvi jezikovnih ur v 2. razredu za 2 uri in v 3. razredu za 1 uro pridejati (!) po 7 ur za ta predmet.“

„Pridejati“ je tu zelo nerazložno povedano; šele iz nemškega besedila sem posnel, da se v tem slučaju za slovenščino v 2. razredu določi 5 ur, v 3. pa 4, — nemščini pa je v vsakem razredu posvečenih po 7 ur!

Na štirirazrednicah, v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet, je v 3. in 4. razredu učnemu* jeziku (t. j. slovenščini) odmerjenih 4, ozir. 3 ure, drugemu deželnemu jeziku pa 8, oziroma 7 ur.

Tu se mi vsiljuje nekaj vprašanj, na katere je želeli na korist slovenske javnosti točnega in resničnega odgovora:

1. Koliko pa je štirirazrednic na Kranjskem, na katerih drugi deželni jezik ni obligaten? — Od katerega faktorja je ta obligatnost odvisna — in kako uporablja dotični faktor to svojo pravico?

2. Ali velja dejansko to zakonito določilo tudi za šole z nemškim učnim jezikom, za katere je potem

* Da se pod „učnim jezikom“ misli materni jezik (materinščina), to je razvidno iz 3. str. učnih načrtov, kjer pri smotru učnega jezika govori o „materinem jeziku“!

slovenščina drugi deželni jezik? Ali se mogoče sploh na nobeni nemški šoli ali pa na večini nemških šol na Kranjskem slovenščina kot obvezen (mogoče tudi kot neobvezen) predmet ne poučuje? Število enih — in drugih?

3. Ali je za Slovence na Kranjskem bolj potrebna nemščina, ali za Nemce na Kranjskem slovenščina? — Želeti bi bilo, da učiteljski strokovni listi dajo na ta vprašanja točnega odgovora, in da istega posnamejo tudi vsi drugi slovenski listi; naj izvedo Slovenci po Kranjskem in drugod, kakšne šole imajo! — Naj se ne postavijo gg. uredniki učiteljskih strokovnih in drugih listov na „visoko stališče“, češ: na ta vprašanja ne odgovarjamo, kajti te reči vendar morajo biti splošno znane“ — ker te reči niso znane niti ne vsemu učiteljstvu, od ostalega razumnštva pa niti ne eni stotinki.

Na 5-, 6-, 7- in 8razrednicah je slovenščini odmerjenih v 3. in 4. razredu po 4 v vseh višjih razredih pa le po 3 ure, — nemščini pa v 3. razredu štirirazrednic po 8 — v 4. razredu po 7 ur; v 4. razredu na 6-, 7- in 8razrednicah tudi po 7, — sicer pa, namreč v 5- in 8razrednicah po 5 ur, istotako v vseh višjih razredih vseh teh šol tudi po 5 ur!

Kako po mačehovsko se na Kranjskem, v edini skoro izključno slovenski deželi, ravna v ljudski šoli s slovenščino nasproti nemščini! (Primerjaj to z vsporednimi določili na Primorskem!)

Kakšne pa so posledice tega za učence? Vsestransko jih ne morem ocenjevati; toda oporekati se ne da, da se pri teh predpisih slovenščina mora zanemarjati! — Naj

navedem le izpoved nekega srednješolskega profesorja, ki mi je zatrdil, da večina prvošolcev ne zna niti slovenski „gladko in živoizrazno čitati“, kar se stavi kot smoter štirirazrednic na str. 3. dotičnega učnega načrta, veliko manj pa še nemški. Dostavil je, da je vprašal več profesorjev, a so mu isto priznali! — Vendar nisem dalje povpraševal, ali velja to le za dotični zavod ali sploh za srednje šole po Kranjskem. — Potrebno bi bilo, to temeljito dognati. — Poudarjam pa, da nikakor nočem pripisovati krivde glede tega nedostatka učiteljstvu sploh, marveč sem prepričan, da je tega kriv neprimeren učni načrt, ki stavi iste zahteve, isti „zmoter“* pri učenem (t. j. materinem) — in pri drugem deželnem jeziku. Za vzgled naj služi sledeče: na štirirazrednicah ima (str. 3. učnega načrta) učni jezik za „zmoter“: „Učenci naj prav razumevajo, kar slišijo od drugih v materinem jeziku, kolikor namreč otrok doumeva na tej stopnji. Ustno in pismeno naj dobro in gladko izražajo svoje misli; gladko in živoizrazno naj čitajo, kar je natisnjenega in pisanega.“ — „Drugi deželni jezik kot obvezen učni predmet“ — (str. 7) — pa ima „zmoter“: „Učenci naj čitajo gladko, gotovo in prav naglaševano, kar je natisnjenega in pisanega. Poznajo naj oblikoslovje in stavkoslovje. Gotovo in slovniško-pravilno naj ustno in pismeno izražajo svoje misli“.**

* Tako napačno se piše dosledno ta beseda v vseh teh učnih načrtih, pri katerih je na naslovnem listu nemščina vedno na prvem, slovenščina pa na drugem mestu.

** Zakaj je potrebno Slovencem (na Kranjskem) toliko nemščine? Mari za urade? — Ti morajo zakonito občevati pismeno in ustno z nami slovenski! Mari za Nemce, ki se pri nas naselijo, da nas potem pritiskajo in zatirajo? — Kdor se med nami naseli, naj se uči našega jezika! — Po tem se ravnajmo vsi brez izjeme!

Iz tega je razvidno, da je zahteva glede drugega deželnega jezika, (nemščine) še celo strožja in točnejša nego ona glede materinega jezika (slovenščine).

In k vsemu temu še neizprosnost okrajnih šolskih nadzornikov — (dasi skoro vseskozi Slovencev) — glede nemščine, med tem ko pri slovenščini radi oko zatisnejo. Zatrjevalo se mi je to od strani mnogih učiteljev in učiteljic.

In učitelji nimajo samih izrednih ženijev po svojih razredih, da bi v dveh tako različnih jezikih dokazali iste visoke smotre, in čudežev delati tudi ne morejo. Radi tega pač gonijo v 3. in 4. razredu navadno kolikor mogoče nemščino ter slovenščino še bolj zanemarjajo nego to stori že učni načrt. Prepričal sem se o tem tudi pri svojem četrtozredniku, ki je imel skoro vedno le nemške domače naloge, slovenske pa izredno redko.

Naravno je, da se pri takšnih razmerah ne more doseči zaželjeni smoter niti v enem niti v drugem.

Pa poreče kdo: Naše štirirazrednice morajo tako intenzivno nemščino gojiti, ker pripravljajo svoje učence za vstop v srednje šole!

Odgovarjam mu na to: Res je! Prav imaš! Ali z vsem tem še davno ni dokazana opravičenost vsega tega stanja! Marveč ravno nasprotno: Ker naš narod trpi radovoljno (!) očitno krivico, da se mu odrekajo slovenske srednje šole, pa mora trpeti še drugo, še večjo krivico, da se njegovim otrokom že v ljudski šoli vtoliki meri vbija nemščina, da trpi škodo pouk sloven-

ščine in škodo splošna izobrazba! — Tako izvira eno zlo iz drugega, kopiči se že pri vzgoji našega ljudstva krivica na krivico! — In najhujše pri vsem tem pa je, da se teh nezdravih razmer ne upa pri nas nikdo dotakniti z objektivnega in narodnega stališča — seveda v povsem zakonitem okviru, in sicer po največ radi tega ne, ker bi to neljubo dirnilo tega ali onega cesarskega ali dvorega svetnika ali pa celo ekscelenco, ki želé, da naj vse lepo ostane, kakor je, in da se o tem ne razpravlja.

Toda vsakemu pravemu avstrijskemu državljanu, kateri se zaveda svojih ustavnih in sploh državljanskih pravic, pa je jasno, da smejo sicer različni gospodje svetniki in ekscelence tudi o teh zadevah imeti svoje osebno prepričanje in svoje želje, — a da mora biti dejansko povsod merodajen le zakon. Ta je nam svet, a mora biti svet tudi tej gospodi, naj bodo njihove osebne želje temu še tako protivne. — In zakon govori za nas: mi imamo zakonito pravico, o teh razmerah govoriti in razpravljati po naših listih. In to hočemo in moramo storiti, kajti sili nas k temu ne samo naša narodna dolžnost, marveč tudi naše avstrijsko-ustavno prepričanje!

C. Štajersko.

Glede uredbe ljudskih šol na slovenskem Štajerskem sem v jezikovnem oziru imel le pomanjkljive vire na razpolago; tako da si nisem mogel napraviti popolnoma jasne slike.

Kar sem dobil, podam s tem slovenski javnosti s prošnjo, da oni činitelji, ki so zmožni in imajo za to pri-

liko, to mojo pomanjkljivo sliko spopolnijo tako, da bode odgovarjala resnici.

Temeljna publikacija glede ljudskega šolstva na Štajerskem je menda že spredaj navedena knjiga: „Normal-Lehrpläne für Volksschulen“ Wien 1874. V njej se nahaja na str. 127 med splošnimi pripombami o nalogi ljudske šole lepi odstavek:

„Naloga vsega ljudskega šolstva je vzgajati učence za ljudi, ki vstopijo v dejansko življenje z dobro izvežbanim duhom, (z jasnim razumom, trdno voljo, нравnim značajem, s srcem, ki je vneto za vse dobro, plemenito, resnično in lepo — in z navdušenostjo za krasoto in veličastnost narave, za domovino in **narod**, zvesto udani cesarski hiši), ki pa tudi razpolagajo z gotovo vsoto znanja in ročnosti **za potrebe vsakdanjega življenja.**“

Vsaj nekoliko bode možno tudi iz naslednjega presoditi, v koliko se tu izražene ideje — posebno glede navdušenosti za domovino in **narod** — izvršujejo na ljudskih šolah štajerskih Slovencev!

Razen te knjige je še cela zbirka zvezkov, ki ima naslov: Die neuen Gesetze und Verordnungen auf dem Gebiete der Volksschule für Steiermark. Do l. 1888. je bilo izšlo 22 zvezkov, od katerih so meni bili le nekateri na vpogled.

O slovenskih ljudskih šolah na Štajerskem kot takih, ali o nemščini na slovenskih šolah — o kakšnih utrakvističnih šolah jaz v teh, meni dostopnih tiskanih zakonih in naredbah nisem našel ničesar.

Kakšni zakoniti predpisi obstoje glede pouka nemščine na slovenskih šolah, tega tudi od nobene druge strani nisem mogel zanesljivo izvedeti. Reklo se mi je n. pr., da je pouk v nemščini odvisen od c. kr. okrajnih šolskih svetov, oziroma od staršev: poučuje se nemščina, ako to žele starši, sicer pa ne! Teh obojih trditev jaz ne morem spraviti v pravo soglasje, tem manj, ko državni ljudskošolski zakon z dne 14. maja 1869. določa v svoji § 6.: „O učnem jeziku in o pouku v drugem deželnem jeziku odločuje po zaslišanju onih, kateri šolo vzdržujejo (to so občine [starši!]), v okviru zakonito določenih mej deželna šolska oblast“.

Raditega prosim gg. učitelje, da to zadevo slovenski javnosti po svojih strokovnih in drugih listih do dobra pojasnijo! — Spoznavajmo sebe, spoznavajmo svoje pravice in krivice, ki se nam godijo!

Normalnih učnih načrtov (iz l. 1874.), oziroma razdelitve ur v istih, si nisem izpisoval; a zdi se mi, da v njih o drugem deželnem jeziku ni govora. — Pač pa mi je na razpolago oni tedenski urni red, ki ga je c. kr. štajerski deželni šolski svet izdal 26. septembra 1889. za one ljudske šole, na katerih se poučuje nemščina kot drugi deželni jezik.

Iz tega urnega reda je razvidno, da se nemščina na Štajerskem poučuje tudi že na gotovih slov. enorazrednicah in seveda potem više po vseh večrazrednicah in sicer* 3—4 ure, le na petrazrednicah zadnja 3 leta po 5 ur na teden.

* Na enorazrednicah s poldnevnim poukom sta v tretjem šolskem letu nemščini odmerjeni dve uri.

Popolnoma v tem zmislu govori neki drugi odlok iste šolske oblasti od 25. septembra 1892., št. 3265, (sklicuje se na starejši tozadevni odlok z dne 14. sep, tembra 1870., št. 1598, ki pa meni ni znan), — kateri ima tudi sledeče določilo:

„Obenem se pripomni, da se k udeležbi nemškega pouka smejo siliti le oni otroci, katerih starši ali postavni zastopniki se v začetku šolskega leta **niso** izrečno izrazili, da nočejo pripustiti svojih otrok k nemškemu pouku.“

To poslednje določilo se nahaja tudi že v odgovoru, ki ga je dalo vis. naučno ministrstvo 6. junija 1888, št. 2287., na neki rekurz; samo da je tu še rečeno: „takšna **ustna** izjava se lahko odda le v začetku vsakega šolskega leta pri **predsedniku** okrajnega šolskega sveta“.

Po moji sodbi je poslednja določba protiustavna (protipostavna), ker vsebuje neko siljenje k učenju drugega deželnega jezika s tem, da se zahteva izjava, da naj otrok ne obiskuje nemščine; — (prostovoljna bi bila prijava za nemščino!). To siljenje postane očitnejše in občutnejše še s tem, da se zahteva, da se mora ta izjava dati **ustno** pri predsedniku okrajnega šolskega sveta v začetku šolskega leta. — Recimo: na 10 šolah okraja se začanja isti dan novo šolsko leto. Kje naj iščejo starši predsednika? — Mari naj vsi pohitijo v kraj, kjer ima glavarstvo svoj sedež, ker glavar ne more biti obenem na desetih krajih!

So pa na Štajerskem tudi posebne vrste „slovenske“ ljudske šole — ponemčevalnice, za katere obstoje kaj zanimivi predpisi. Na razpolago mi je del odloka c. kr. dež.

šolskega sveta v Gradcu z dne 17. oktobra 1895, št. 6942, oziroma nekega c. kr. okr. šol. sveta iz istega leta, s katerim se gorenji odlok šoli dostavlja.

Najzanimivejši odstavki istega se glase v prevodu: „Pouka v ²dež. jeziku se imajo udeleževati vsi učenci in učenke, ako se niso starši istih ali njihovi zastopniki v začetku šolskega leta izrazili v nasprotnem zmislu. Od 3. — incl. 5. šolskega leta (t. j. 3. in 4. razred), v katerih je učni jezik slovenščina, se nemščina poučuje kot učni predmet, in sicer v 3. šolskem letu 3 ure na teden.

V 6. 7. 8. šolskem letu, t. j. 5. razred, v katerih je **učni jezik nemščina**, se ima slovenščina poučevati 5 ur na teden.“

„Da se učenci bolje privadijo drugemu dež. jeziku, se ima ponavljanje v računstvu, oblikoslovju, zemljepisju, zgodovini vršiti v tem jeziku.“

Torej ravno v predmetih, kjer je največ in najtežjih strokovnih izrazov za vsakdanje življenje! Kdaj pa se naj naša mladina uri v njih v slovenščini?!

Kaj pa se zgodi z učenci, kojih starši so se izrazili proti pouku v nemščini? — Ali so na Štajerskem slovenski okraji, kjer ni niti enega takšnega očeta?!

Odlok pravi dalje: „Razen tega se še tu pripomni, da korist (Interesse“) tega pouka zahteva, da se učitelj že v prvem razredu“ — (tako torej!) — „posebno pri nazornem pouku potrudi, da otrokom pove in jih nauči tudi nemška imena vseh obravnavanih predmetov; pa tudi v drugih učnih predmetih, n. pr. v računstvu, se

bode v vseh razredih mnogokrat našla prilika, da se otrokom nemški jezikovni zaklad pomnoži brez škode (?!) za splošni ljudski pouk v materinščini. Celo proste nemške stavke se otroci brez posebne težave (?!) že na tej učni stopnji lahko uče, da se jim uho in jezik navadi na nemščino.

Namen temu je, da pridejo otroci že z malim nemškim jezikovnim zakladom v 3. razred, kjer se pričinja pravi pouk v nemščini.“ — Tako se skrbi za germanizacijo, pa ne za slovenski narod!

Imel sem priliko govoriti z dvema katehetoma, ki sta svoj čas poučevala na takšni petrazredni ponemčevalnici, in njih izpoved glede uspehov je bila uničujoča za tako urejene petrazrednice!

Iz vsega, kar sem mogel izvedeti, sklepam, da mora biti podobnih odlokov na Štajerskem mnogo, in da je pouk nemščine na slovenskih šolah zelo različno urejen v posameznih okrajih, celo na posameznih šolah istega okraja. In vsiljuje se mi dvom, da imamo katerega **slovenskega** učitelja ali sploh razumnika, ki bi natančno pregledal uredbo vsega slovenskega šolstva na Štajerskem!

In vendar moramo to poznati podrobno in v celoti, t. j. po vseh slovenskih deželah, ako hočemo pogoditi prava sredstva za svoj vsestranski kulturni in narodni napredek.

Iz tega vzrašča za naše, posebno učiteljske liste, lepa naloga, da nam zbero in objavijo vse sem spadajoče odloke in zakone vseh šolskih oblastev onih dežel, v katerih prebivajo Slovenci. — Povedati se ima tudi, na kolikih

šolah — in kako se vsa objavljena določila izvršujejo. — Njih časovna in teritorialna razvrstitev bo glasno govorila o naši narodni zavednosti ali nezavednosti, ter o usodi, katero so nam namenili gotovi, v tej stvari odločujoči faktorji, in katero odvrniti se naš narod do danes še ni resno potrudil!

Na ta način bode omogočeno, da si napravimo resnično sliko o stanju vsega sedanjega slovenskega šolstva. Vsak omikan Slovenec, posebno vsak slovenski politik, bi jo moral imeti; a pri dosedanjih razmerah, ko so različni odloki le prizadetim učiteljem znani, to ni bilo mogoče. In potemtakem ni danes menda niti enega Slovence, ki bi imel le približno resnično sliko o stanju ljudskega šolstva po vsem Slovenskem. Vsak sanjari svoje, govori in dela po svoje na podlagi svojega pomanjkljivega znanja v tem oziru, in vsi skupaj nič ne dosežemo in naše **slovensko** ljudsko šolstvo, gotovo ne vseskozi, pa menda po večini vedno bolj hira. — Tako ne sme dalje ostati!

D. Koroško.

Na razpolago mi je le knjiga: „Die wichtigsten Volksschulgesetze sammt den Lehrplänen für das Herzogthum Kärnten“ 1892.

Ta knjiga **slovenskih šol na Koroškem ne pozna**; ne pozna potem seveda tudi slovenskega učnega jezika. Normalni učni načrti (str. 102.—140.) poznajo le učni jezik (t. j. brez dvoma nemščina) in slovenski jezik na utrakvističnih šolah, in sicer le na eno- do štirirazrednicah; petrazrednih utrakvističnih šol pa sploh ni (str. 134). Toda za slovenski jezik v teh učnih načrtih za 1. in 2. šolsko

leto ni nastavljena izrečno nobena ura, od 3. in do 8. leta pa po tri ure na teden.

Na strani 141. je „poseben učni načrt za slovenščino na utrakvističnih šolah Koroške“, kojega prvi odstavek je za vse šole enak. Prvi njegov del se glasi: „(1. in 2. šolsko leto). Vaje v branju in govorjenju. Nazorne in govorne vaje, ki se naslanjajo na opazovanje stvari iz okolice otrokove. Tej v slovenščini obravnavani nazorni tvarini slede **sistematično** urejene nemške govorne vaje, ki imajo namen, da otroka vpeljejo v nemščino. Učenci naj se nauče glasnikov in njih pisnih in tiskovnih znamenj v nemščini in slovenščini.“

Iz vsega gorenjega je razvidno sledeče: Koroška, kjer biva še nad 100.000 Slovencev, **slovenskih deželnih šol sploh nima**. (Kajti tudi one v Šmihelu, v Globasnici in v Št. Jakobu so sedaj takorekoč ubite! — Glej: M. Ražun, „V boj za slovensko šolo!“) Za Slovence so ustanovljene takozvane utrakvistične šole, na katerih pa je učni jezik tudi nemščina že od prvega šolskega leta sem, slovenščina pa se poučuje le kot predmet. — Le prvi nazorni nauk se ima po gorenjem predpisu vršiti v slovenščini, a slovenščina se ima čim prej mogoče — kot učni jezik — umakniti nemščini ter obravnavati le kot učni predmet. — In slovensko, duševno še nezrelo dete se ima koj prvo leto učiti slovenski in nemški brati in pisati in še tujega jezika, nemščine, toraj **pet reči naenkrat!** — Ni potreba človeku biti vzgojitelj, da uvidi, da iz tega kupičenja predmetov v prvem šolskem letu ne more vzkleti nič dobrega, in na-

ravna posledica temu je, da Koroška ljudska šola Slovincem — razen nadarjenejšim, ki zmorejo vse težkoče, — ne nudi one izobrazbe, katero bi jim imela po svojem namenu posredovati, in da vsled tega Slovenci na Koroškem morajo zaostajati v omiki za svojimi nemškimi sodeželani.

Sploh pa je ta uredba ljudskega šolstva na slovenskem Koroškem v kričečem nasprotstvu z državnim temeljnim zakonom (čl. 19.), po katerem imajo **vsi avstrijski narodi nedotakljivo pravico, izomikati se v svojem jeziku!**

Ali koroških Slovencev ni mogoče več pripraviti do tega, da bi vsi v celoti to svojo pravico — zakonito sicer, a z najbrezobzirnejšo odločnostjo zahtevali? — in drugih Slovencev ne do tega, da bi zahteve koroških Slovencev smatrali za svoje zahteve in po tem prepričanju tudi odločno postopali?!

Mora biti mogoče, sicer bi bila slovenskemu narodu kot takemu — leta šteta!

Torej na delo — in sicer na trezno, vztrajno, mirno, a vendar odločno **vsi**, ki še nosite v sebi slovensko zavest!

Glede Koroške pa je pred vsem potrebno sledeče: Ali ima Koroška dežela slovenske rodoljube, ki bi nam stvarno na kratko opisali dejansko sedanje stanje ljudskega šolstva na slovenskem Koroškem, zbrali različne tozadevne odloke viš. šolskih oblastij, naslikali plodove delovanja sedanje ljudske šole v splošno kulturnem ter narodnem oziru*?! — Prosimo!

* Nekaj podatkov je že navedenih v izvrstni Rožunovi razpravi: „V boj za slovensko šolo!“ — A le malo!

Da pa se zbero nadalje vsi ti podatki in sicer ne samo iz Koroške, marveč iz vseh dežel, koder žive Slovenci, bi menda bilo primerno, da ustvari kateri slovenskih listov — recimo „Domovina“, začasno prilogo, v kateri bi se čim preje mogoče objavilo vse gradivo, tičeče se ljudskega šolstva po vsem Slovenskem, oziroma šolstva po Slovenskem sploh.

Šele potem, ko bode na spredaj opisani način zbrano vse gradivo, si bode mogoče napraviti resnično sliko o ljudskem šolstvu na Slovenskem. Vendar je že tudi iz tega, kar sem jaz tukaj zbral, razvidno sledeče: slovenščina izgublja vedno bolj in bolj tla tudi v ljudskih šolah na Slovenskem, posebno na Koroškem, Štajerskem in tudi na Kranjskem. Zanimarja se ne samo vsled tega, ker se preveč ur odmerja nemščini kot učnemu predmetu, marveč tudi vsled tega, ker jo nemščina vedno bolj izpodriva tudi kot učni jezik.

Namen vsemu temu polovičarskemu početju je germanizacija slovenskega naroda!

Ne trpi pa vsledtega samo slovenščina kot taka, marveč tudi splošna izobrazba slovenskega ljudstva. Da to — ne tujcem, marveč samim sebi dokažemo, se vsi o tem prepričamo ter iz tega spoznanja črpamo novih moči za pametno in uspešno skupno narodno delo: zberimo po možnosti po vseh šolskih okoliših sledeče statistično gradivo, recimo 15 ali 20 let nazaj:

Koliko učencev je pohajalo gotovo šolo?

Koliko jih je ostalo doma?

Koliko se jih je šlo na Nemško dalje nemščine učiti?

(Koliko jih je študiralo in dokončalo študije?) — Kaj so danes eni in drugi, kakšna je njihova izobrazba na sploh, — ter v slovenščini in nemščini posebej?

Težavno bode to delo in ne morem pričakovati, da bi se dovršilo za vse slovensko ozemlje, A če se dovrši vsaj za 30 različnih in teritorialno raztresenih šolskih okolišev, bode dovolj gradiva za presojanje tega, koliko so vredne današnje ljudske šole za narod slovenski v posameznih deželah.

Da se slika izpopolni, je želeti, da nam podajajo statistiko tudi sodišča na Slovenskem: za različne prestopke, hudodelstva, koliko jih pride na domačine: na moške, na ženske, — v posameznih okrajih? Kakšna je delikventov izobrazba: splošna, jezikovna? Dalje podobna statistika iz jetnišnic!

To vse je ogromno delo in eden ali dva mu nista kos. Treba je, da se ga lotimo vsi, ki še gojimo vsaj nekaj upanja, da tudi za slovenski narod še ni vse izgubljeno, še ni prepozno, si zagotoviti bodočnost, **boljšo od sedanjosti.**

Zgoditi se pa mora poslednje edino na temeljitem in resničnem spoznavanju samega sebe; a storiti **to more in mora slovenski narod sam**, zaupajoč edino v Boga in v sebe, ter razvijajoč pri tem **vse svoje moči!**

Kaj pa me je pripravilo do tega, da stopam s temi razmotrivanji in nasveti pred slovensko javnost? — Trdno prepričanje, da je v jezikovnem oziru napačna organizacija

vsega našega šolstva (višjega in nižjega) kriva našega bednega* položaja **kot narod slovenski!**

In ako res hočemo ostati na božji zemlji še nadalje kot narod slovenski, je potreba, da začnemo s preustrojitvijo vsega našega šolstva v jezikovnem oziru. A tu moramo biti **vsi, kar nas je rodila slovenska mati**, brez ozira na kronovine in različna osebna naziranja — na svojem mestu: vsi moramo združiti svoje moči v dosego tega velikega smotra, upoštevajoči lepe besede, ki jih je govoril prof. Sueß 28. suš. 1893 ob grobu Fischhofa: „Naj mlajši zarod nikdar ne pozabi, da je narod, **ki nima plemenitih skupnih smotrov**, revnejši kot srce, ki ne pozna ljubezni, revnejši kot vrt, ki ga nikdar ne obsije solnce. Kajti le to so sijajni,

* Narodna nezavednost in neodločnost mase slovenskega razumništva vseh stanov v dejanskem življenju, deloma vsaj iz tega izvirajoča narodna nezavednost in mlačnost širokih plasti slovenskega priprostega ljudstva — imenovanje nemških (ali nemški mislečih) višjih uradnikov v vseh strokah javne uprave po vsem Slovenskem, usiljevanje nemških uradnikov ali renegatov tudi v vse nižje države in deželne službe pri nas, imenovanje kolikor največ nemških učnih moči na vsa višja učilišča med Slovenci — slovenski izšolanci vseh strok pa si morajo iskati v tujini zaslužka, oziroma dolgo služiti kot suplentje na domačih zavodih, — vsiljevanje nemščine po vseh uradih, v vsem javnem življenju (na pošti, na železnici i. p.) premnogokrat tudi v gmotno škodo prizadejih Slovencev, zapostavljanje in zatiranje pravih odločnih Slovencev, nezmožnost, ustvariti si slovensko obrtništvo, slovensko trgovstvo, napredovati v poljedelstvu enako z drugimi narodi: vse to in še marsikaj drugega, kar tu ni izrecno povedano, je izraz bednega stanja slovenskega naroda.

častni in slavni dnevi v vrveči zgodovini kakega ljudstva, ko se milijoni združijo v dosego kakšne velike in plemenite naloge, — in to so dnevi ponižanja, kadar je narod razdvojen in njegovi deli (stranke) gredo vsak za svojim posebnim smotrom, ali pa celo za svojim posebnim dobičkom: **to je pot v novo sužnost!**“

Proč torejs strankarstvom (klikarstvom) in **skupno na delo za naše (slovensko) življenje!**

19. § državnega temeljnega zakona se glasi: Vsi narodi v državi so enakopravni in vsak narod ima nedotakljivo pravico, da brani in goji svojo narodnost in svoj jezik (materino besedo). Država prizna ravnopravnost vseh deželnih **jezikov** v šoli, uradu in javnem življenju.

V deželah, kjer je več narodov, naj se javne šole tako uravnajo, da dobi vsak narod potrebne pripomočke, da se izomika v svojem jeziku, ne da bi se silil, učiti se drugega deželnega jezika.

Oglejmo si nekoliko natančneje, kaj je vendar povedano z gorenjimi besedami.

Vsi narodi v Avstriji so enakopravni, to se pravi, da imajo **Slovenci** v državi vse tiste pravice, kakor Nemci in vsi drugi narodi.

Pred vsem se prizna tudi Slovincem nedotakljiva pravica, da branijo in goje svojo narodnost in svoj slovenski jezik. Nedotakljiva je ta pravica: nikdo v državi, ne glavarji, ne sodniki, ne ministri, sploh nikdo ne more in ne sme Slovincem te pravice kratiti. Kdor jim jo krati,

krši državni temeljni zakon; kdor pa krši zakon sploh, spodkopuje temelje državi, je zločinec, ter se mora kaznovati. In kaznovati se morajo tudi oni, ki kršijo **ta** zakon!

Dalje imamo Slovenci po vseh deželah, koder naš rod biva že več kot 1300 let, to je po Koroškem, Štajerskem, Kranjskem in vsem Primorskem, **v šoli, po vseh uradih**, (glavarstvih, sodiščih, davkarijah, finančnih oblastvih, poštah itd.) in v javnem življenju vse tiste pravice kakor Nemci, oziroma Italijani.

Torej bi po imenovanih deželah Slovenci morali imeti **vsa izobraževališča** slovenska, vse šole slovenske, nižje in višje; vsi predmeti v njih se morajo po tem zakonu poučevati v slovenščini; kajti omogočeno nam mora biti, **se izomikati popolnoma v slovenščini**, in nikdo nas ne sme in ne more siliti, učiti se katerega tujega jezika (nemščine in latinščine).

Vsi uradi (davkarije, sodišča, glavarstva sploh vsa oblastva) morajo po teh deželah s Slovenci občevati v slovenskem jeziku, imeti povsod slovenske napise, slovenske tiskovine, — in seveda imeti slovenščine zmožne uradnike.

Slovenščina je nadalje ravnopravna z drugimi avstrijskimi jeziki v javnem življenju sploh: po teh besedah imajo Slovenci po vseh napravah ki imajo služiti javnosti, (kakor so ceste, posebno pa železnice, pošte, tramvaji i. p.) vse tiste pravice, kakor vsaka druga narodnost: — Slovenca se ne sme nikjer zapostavljati zato ker je Slovenec; slovenščina se v javnem življenju nikjer

ne sme prezirati, napisi pri vseh teh napravah na Slovenskem morajo biti slovenski, ker imajo iste naprave po **naših** deželah v prvi vrsti služiti Slovincem.

Bistvena vsebina § 19. dež. temelj. zakonov je s tem razjasnjena. Ta zakon je po vsem tem podlaga, temelj našega narodnega življenja in razvoja v okviru avstrijske države, temelj položen že pred 40. leti.

Oglejmo si sedaj, kako se ta zakon dejanski izvršuje, kako se je naš narod ob veljavi tega zakona tekom 40. let razvil, t. j. v kakšnem položaju je sedaj, kakšna je danes naša ravnopravnost v uradu, v šoli, v javnem življenju, kako nas upošteva in spoštuje državna oblast, kako vsa javnost sploh.

Začnimo pri naši Kranjski, osrednji deželi vseh Slovencev. Kako postopa pri nas na Kranjskem c. kr. deželna vlada in vsi drugi uradi s Slovenci?

Njen organ, uradni list, namenjen širokim masam kranjskega prebivalstva, od katerega je okroglo 480.000 Slovencev in le 28.000 Nemcev, „Laibacher Zeitung“, je **n e m š k i !**

Že to dejstvo samo na sebi je v kričečem nasprotju z zgoraj opisanim državnim temeljnim zakonom: c. kr. vlada slovenske dežele ima nemško glasilo in to ves čas ustavne dobe, v kateri velja drž. tem. zakon!

In kako postopa c. kr. dež. vlada v tem svojem organu? Na prvem mestu prve strani je vedno „Amtlicher Teil“; ta je **v e d n o s a m o n e m š k i !**

Ako c. kr. dež. predsednik prosi za kakšne ponesrečence (v daljšem članku), stoji isti na drugem mestu,

in sicer najprej nemški, potem slovenski tekst. Pravi uradni list, „Amtsblatt zur Laibacher Zeitung“, ki ima objave c. kr. deželne vlade Kranjske in drugih c. kr. in avtonomnih uradov, pa je navadno na zadnjih straneh.

Kakšna je ravnopravnost slovenščine v tem „Amtsblattu“ se lahko vsakdo sam prepriča, komur je „Laib. Zeitung“ na razpolago. Da dobi tudi širše slovensko občinstvo pojem o tem našem kranjskem „Amtsblattu“, in kako se v njem dejansko izvršuje jezikovna enakopravnost, podam mu v naslednjem nekatere podatke o istem v 51 slučajih (iz letnika 1902).

Iz teh 51 številk uradnega lista imam zabeleženih 16 samonemških in 21 nemško-slovenskih objav c. kr. deželne vlade, oziroma c. kr. dež. predsedništva. Samo nemški so razpisane štipendije (ustanove za medicince, ustanove za plemenite gospodične in dve doti (Austattungen); dalje razpis licitacije za dodajo gramozu ali prodeca za državne ceste na Kranjskem in licitacije za oddajo del, ki se imajo izvršiti na državnih cestah stavbenega okrožja ljubljanskega, štirje izkazi o stanju živinske kuge na Kranjskem, in pet razpisov služb pri različnih uradih državne uprave na Kranjskem.

Pri nemško-slovenskih razglasih gorenjega urada si nisem vedno vsebine prepisal; v kolikor jo imam zabeleženo, je sledeča: razglas glede naborov, — glede uvažanja parkljate živine (Klauentiere), o svinjski kugi (teh obojih je največ), oklic za pogorelce v Srednji vasi, o živinski kugi, o pripregi na Kranjskem, o tečaju za babice z nemškim učnim jezikom, razpis novih volitev za

Kranjsko zdravniško zbornico, razpis komisije radi neke ceste pri Jesenicah.

O kakšnem absolutnem načelu c. kr. deželne vlade pri uradnih razglasih (razpisih) v jezikovnem oziru se na podlagi gorenjih 37 slučajev ne more izreči nobena sodba, in po mojem osebnem prepričanju ga c. kr. deželna vlada na Kranjskem tudi nima, k večjemu edino to: slovenščino rabiti kolikor mogoče malo. Deželna vlada rabi (po gorenjih zgledih) slovenščino le takrat, kadar se obrača tudi na nižje sloje ljudstva (ali ako hoče kakšno babico nemški izšolati!).

Ena izjema je razpis volitev za zdravniško zbornico, kateri se tiče le akademično izobraženih državljanov; a tu se gre za volitve in za te se menda rabijo na Kranjskem vedno še dvojezični razglasi. — A značilno je zopet to, da se v gorenjem volilnem razpisu vsakršna volilna skupina v nemškem in slovenskem jeziku v popolnem obsegu posebej navaja, dasi ne obsega nič drugega, nego imena zdravnikov. V razglasih o živinski kugi pa so oni kraji, iz katerih se živina ne sme (ali sme) uvažati, navedejo vedno le v nemški „Kundmachung“-i, na katero se pri slovenskem razglasu vedno sklicuje, dasi so v slovenščini krajevna imena mnogokrat vsa drugačna od nemških.

Kranjska deželna vlada se torej obrača do naroda na Kranjskem tudi v slovenskem jeziku le takrat, kadar ga spomni njegovih dolžnostij, posebno nasproti državi, ali hoče od njega denar in v slučajih, o katerih ve, da bi še celo pri naši zaspianosti in površnosti v političnih zadevah

nastal prevelik vrišč v slovenskem taboru, ako bi slovenščino popolnoma prezrla.

V onih slučajih pa, kjer se nudi posameznim državljanom kakšna ugodnost, kjer je upati kaj zaslužka (dobička), (pri razpisih štipendij, državnih služb, pri razglasih licitacij i. p.) in kadar se obrača le do omikanejših in imovitejših posameznikov, takrat se poslužuje c. kr. deželna vlada kranjska pri svojih uradnih razglasih **edino le nemščine**.

Nenavadna, čudna je logika v teh dejstvih! Nižjim širokim masam slovenskega naroda, katere vobče zapostavljanja svojega materinega jezika ne občutijo tako globoko, tako bridko, in ki tudi ne pridejo tolikokrat v položaj zapostavljanje slovenščine videti, doživeti, tem masam prizna navadno c. kr. dež. vlada v svojih razglasih jezikovno ravnopravst; imovitejšim, omikanejšim in najomikanejšim Slovincem, ki so po svojem premoženju zmožni poganjati se za kakšna, dobiček obetajoča javna dela, oziroma po svojih študijah opravičeni potegovati se za javne (državne i. p.) službe, pa v tozadevnih svojih razglasih jezikovno enakopravnost dosledno odreka! In vendar omikanec to zapostavljanje svojega jezika, svoje narodnosti dosti hujše občuti, nego manj izobraženi!

Ali pa morebiti Slovenec s tem, da ima več premoženja, s tem, da si je pridobil višjo omiko, izgubi nekaj svojih državljanskih pravic, jezikovno enakopravnost? — Ali naj ravno on zamori v sebi vsa ona plemenita čustva, ki jih imenujemo domoljubje, ljubezen do svojega naroda,

ljubezen do materinega jezika, kojih gojenje mu je po drž. temelj. zakonih zagotovljeno, zajamčeno in koja se pri omikanih narodih vsega sveta tako visoko cenijo ravno dandanašnji, — tako skrbno gojijo pri vseh slojih vsakega omikanega naroda?!

Zakaj se omikanemu (imovitemu) Slovincu v nasprotju z državnimi temeljnimi zakoni dejansko odreka, kar se priznava nižjim, manj omikanim slojem?*

In tako ne postopa le c. kr. deželna vlada, marveč skoro vse javne oblasti na Kranjskem, v kolikor se njih postopanje da zasledovati iz uradnega lista.

Samo nemške objave (2) sem dobil c. kr. hidrografičnega deželnega oddelka za Kranjsko, in sicer „Laibacher Zeitung“ z dne 24. januarja 1902: išče se pomožni uradnik s 3 K dnevne plače in „Laib. Zeitung“ z dne 27. novembra 1903: napoveduje se dražba raznih rečij v Litiji, na Ježici in v Ljubljani.

* In Vi, boljši krogi slovenski, Vi to nezakonitost to kratenje, zajamčenih državljanskih pravic tako nemo in vdano prenašate? — Le tuintam se sliši kakšen ponižen vzdihljaj! — Sokrivi ste te krivice, ki se godi dan na dan slovenskemu narodu; kajti ne nosi vedno vse odgovornosti oni, ki krivico dela, marveč tudi tisti, ki jo trpi, ako se ne posluži vseh dovoljenih sredstev, krivico odvrniti. — Ne dvomim niti najmanj na tem, da bi pri nas ne bilo prišlo nikdar do tako ostudnih oblik narodnostnega boja, ako bi se Slovenci koj od začetka bolj možato in brez vse nepolitične rahločutnosti in obzirnosti dosledno in vztrajno potegovali za svoje zakonite pravice v jezikovnem oziru! — Ne bilo bi danes med nami v narodnem oziru toliko omahljiveev, brezznačajnežev in narodnih izdajic, ne bili bi postali drugorodcem v zasmeh ali pomilovanje!

To poslednje pa vendar zanima tudi širše kroge, tudi takšne, ki nemški ne znajo. S čim pa se torej opraviči samonemški razpis? — Na drugi strani pa ima c. kr. dež. komisija in c. kr. krajni komisar za agrarne operacije dosledno samo dvojezične razglase!

Odkod ta razlika? — Ali res v tem oziru lahko pri nas vsak uradnik postopa popolnoma samovoljno, brez ozira na zakone, na pravico in pravičnost?

C. kr. finančno ravnateljstvo v Ljubljani razglša v „Laib. Zeitung“ z dne 1. februarja 1902, da ima na prodaj neko erarično posestvo v Ljubljani — samonemški. — Ali Slovencev-kupcev ne marajo? — ali ti ne smejo nič kupiti? Je to vse le za Nemce prihranjeno in pridržano?

V treh številkah „Laib. Zeitg.“ razpisuje več služb le v nemščini. Druge objave v l. 1903 in 1904, v kolikor se to po zgoraj navedenih številkah „Laib. Zeitg.“ da kontrolirati, so bile dvojezične.

C. kr. dež. sodišče v Ljubljani, oziroma predsedništvo, ima v navedenih številkah „Laib. Zeitg.“ 12 samonemških razglasov, dvojezičnega nimam zabeleženega, samoslovenske pa tri; slednjih pa je v strogo sodnijskih stvareh precej več. Vsebina samonemških razglasov je v treh slučajih amortizacija, v dveh slučajih konkurz, enkrat se potrjuje zaplemba „Slovenca“ (Laib. Zeitg., 7. dec. 03), enkrat („Laib. Zeitg.“ 12. dec. 03) pa zaplemba „Sl. Nar.“, — zakaj vsaj to dvoje ni slovensko? (malo respekta imajo pri tem sodišču pred našima dnevnikoma!) — v štirih slučajih sta razpisani službi sodnijskih slug, enkrat (12. decembra 1903) se razglša „minuendolicitacija“ za dovoz

premoga v uradno poslopje in odvoz pepela in odpadkov iz istega, enkrat (8. jan. 1904) pa se razpisuje oddaja del za novo sodnijsko poslopje v Litiji. — Zakaj je poslednje samonemški? — Ali morajo vsi podjetniki biti Nemci? Ako pa je Slovenec, pa mora znati tudi nemški in se mu mora kršiti jezikovno enakopravnost, žaliti njegov narodni čut, ako se mu eventualno nudi kakšen zaslužek?!

Ali pa so morebiti Slovenci že tako daleč, da njih večina tega žaljenja in preziranja niti več ne čuti?!

Po istem načelu postopa c. kr. okrož. sodišče v Rudolfovem; vendar ima od tega le štiri samonemške objave zabeležene. V eni se razglaša, da je ostalo po končanih kaz. obravnavah pri c. kr. okr. sodišču mnogo (navedenih) reči, kojih neznani lastniki se pozivljajo, da se tekom enega leta za iste zglase, sicer zapadejo erarju. — Prepričan sem, da so prizadeti lastniki po večini Slovenci, ki „Laib. Zeitg.“ nikdar v roke ne dobe in mogoče niti nemški ne znajo. — Kakšen praktičen pomen pa ima potem takšen nemški razglas v uradnem listu? — Nobenega; in vendar ima sodnija služiti edino praktičnim potrebam! V drugih se razpisujejo mesta sodnijskih uslužbencev!

C. kr. dež. šolski svet ima **same nemške** razglase v uradnem listu; jaz vsaj niman nobenega slovenskega ali dvojezičnega (iz navedenih števil „Laib. Zeitg.-e“) zabeleženega in se tudi sploh na nobenega ne spominjam. In vendar sede v tej korporaciji **tudi izvoljeni zastopniki ljudstva!** — Vsi v njegovo kompetenco spadajoči razpisi služb, vsi njegovi razglasi so vedno le nem-

ški. Edino nemški je tudi v „Laib. Zeitg.“ 29. jan. 1904 „Kundmachung, betreffend der Metelko-schen Geldpraemien für Landesschullehrer.“ — Poslednje se mi zdi tembolj čudno, ko ima vendar c. kr. dež. vlada v „Laib. Zeitg. 19. dec. 1903 nemški in slovenski razglas o ustavi za ljudske učitelje!

Še zanimivejše je postopanje c. kr. okrajnih glavarstev in c. kr. okrajnih šolskih svetov v tu opisanem oziru. Tako ima n. pr. („Laib. Zeitg.“ 7. marca 1904) c. kr. okr. glavarstvo v Litiji dvojezični razglas, da so pridobninski vpisniki na vpogled; istotako o isti zadevi c. kr. okr. glavarstvo v Kamniku („Laib. Zeitg.“ 11. marca 1904). Dvojezičen je tudi razglas c. kr. okr. glavarstva v Ljubljani o oddaji nekega lova („Laib. Zeitg.“ 10. marca 1904) in razglas c. kr. okr. glavarstva v Kranju radi komisije za vodovod v Tržiču („Laib. Zeitg.“ 16. marca 1904).

Toda samonemški pa so: „Kundmachung, betreffend die Lieferung des Schottermateriales für die Reichsstrassen des Baubezirkes Krainburg im Triennium 1904 do 1906...“

K. k. Bezirkshauptmannschaft Krainburg, 22. Februar 1904 v („Laib. Zeitg.“ 7. in 10. marca 1904.). — Nadalje v „Laib. Zeitg.“ 11. marca 1904 c. kr. okr. glavarstva v Rudolfovem „Kundmachung“, (Minuendolizitationsverhandlung behufs Hintangabe von Bauten auf den Reichsstrassen des Rudolfswerter Baubezirkes pro 1904), — in c. kr. okr. glavarstva v Kranju „Kundmachung“ (Minuendolizitation für die im Baubezirke Krainburg im Jahre 1904 zur Ausführung gelangenden Bauten und Lieferungen) v „Laib. Zeitg.“ 16. in 17. marca 1904, ter

tega glavarstva „Bauausschreibung der Loibler Reichs-
strasse... in Pristava bei Neumarktl... — v „Laib.
Zeitg.“ 17. maja 1904.

Zakaj se pri teh razglasih, ki vabijo podjetnike k
licitaciji, prezira slovenščina od c. kr. okr. glavarstev? —
Ponavljam: Ali Slovenci niti na Kranjskem ne
smejo biti podjetnik, ali pa morajo to pre-
ziranje mirno trpeti, ako hočejo kaj zaslu-
žiti?

Morajo?! — Kje je pravica? — Ali je naš rod
slovenski niti ne pozna, da bi jo zahteval, — ali pa je
ne more zahtevati?! Ali se je ne upa zahtevati! Ali je
ne zna zahtevati, dostojno in odločno in vztrajno, kakor
ima to v ustavni Avstriji pravico, zajamčeno mu po dr-
žavnih temeljnih zakonih, potrjenih od Njega Veličanstva?!

Kako pa postopajo naša c. kr. okr. glavarstva v eni
in isti stvari v jezikovnem pogledu, v ilustracijo tega naj
služi sledeče: „Laib. Zeitg.“ 24. in 30. jan. 1904 ima
samonemški razpis: Bezirkshebammenstelle für Moräutsch
und Unterkoses, ... k. k. Bezirkshauptmannschaft Stein;
— istotako samonemški („Laib. Zeitg.“ 9. dec. 1903) He-
bammenstelle für Čemšenik ... isto glavarstvo. — Nadalje
je samonemški: („Laib. Zeitg.“ 11. marca 1904) Be-
zirkshebammenstellen in Afriach und Neuosslitz k. k. Be-
zirkshauptmannschaft Krainburg.

S kakšnim pravom se razpisujejo službe za osebe, ki
najbrže nemški ne znajo in katerim tudi pri teh da-
našnjih razmerah nemški **niti ni treba znati** —
edino le v nemščini?! — Tako postopata dve go-

renjski glavarstvi. Tretje, radovljiško, pa ima v („L. Ztg.“ 29. jan. 1904) dvojezični razpis službe okrajne babice! — Istotako okraj. glavarstvo v Logateu (v „L. Ztg.“ 14. maja 1903). — C. kr. okrajno glavarstvo v **Kočevju** (?) pa ima (v „L. Ztg.“ 1. febr. 1902) en razglas za babice v občinah Turjak in Rob **samoslovenski** [„za prosilke, zmožne slov. jezika“], drugega pa **samonemškega** „für die Gemeinden Alttag und Nesseltal... für der deutschen Sprache mächtige Bewerberinnen“. In to je vsaj približno pravično!

In kaj pove to različno postopanje v eni in isti zadevi? — To, da se ta oblastva v tem oziru ne ravna po nobenem načelu, po nobenem zakonu, ne po dejanskih potrebah, — marveč le po svoji volji: kakor se kateremu uradniku zljubi tako pa naredi! Edino mero-dajno je, — to je tudi iz teh zadnjih slučajev razvidno, — kolikor mogoče spraviti nemščino do veljave, — slovenščine pa se izogniti. — In Slovenci vse to mirno trpijo, se zato niti ne zmenijo!

Še neugodnejše glede slovenščine je postopanje c. kr. okr. šolskih svetov. **Vse učiteljske službe** razpisujejo v uradnem listu edino le v nemščini. Nisem dobil nobene izjeme. In vendar pridejo v poštev — z malo izjemami — le slovenski učitelji, deželni „uradniki“ slovenske dežele!!“

Razglasi o oddaji stavbnih del pri novih šolskih stavbah so samonemški; n. pr. v „L. Zeitung“ 20. januarja in 17. maja 1904 od c. kr. okraj. šolskega sveta v Krškem, in „L. Zeitung“ 16. jan. 1904 od c. kr. okrajnega šol. sveta v Rudolfovem.

Vse, kar sem zgoraj v podobnem slučaju povedal, velja tudi tukaj: kadar je kje kaj zaslužiti, takrat oblastva Slovencev ne poznajo! Ali pa so si svesta, da smejo v takšnih slučajih prezirati slovenščino brez najmanjše nevarnosti, da bi se jih zato od kateresikoli strani klicalo na odgovornost?!

Tako postopajo c. kr. državne oblasti s slovenščino v uradnem listu na Kranjskem, v deželi skoro povsem slovenski!*)

Da se godi s tem postopanjem od strani navedenih c. kr. oblastev slovenskemu narodu v osrčju slovenskega ozemlja, na Kranjskem, **velika krivica** z ozirom na jasne določbe drž. temelj. zakona avstrijskega, — da naravnega prava niti ne omenim — to mora biti vsakemu jasno, kdor je pazljivo prebral gorenja izvajanja.

Kako pa naj potem imenujem postopanje kranjske dež. avtonomne oblasti kranjskega dež. odbora, ki se poslužuje istega uradnega lista na sledeči način:

(„Laib. Zeitung“, 17. dec. 1903): Zu vergeben „Konzeptpraktikantenstelle beim gefertigten Landessausschusse“...

Von Krainischen Landessausschusse,

(„Laib. Zeitung“, 17. marca 1904): „Im Landesspitale zu

*) Vprašati se moramo: Kdo pa so gospodje v posameznih uradih, da s slovenščino tako zaničljivo postopajo? Mari so sami Nemei? Ali morda celo po večini Slovenci? Vzemi „Deutscher Kalender“ 1905 in poglej! Kdo so šolski nadzorniki? Kdo so okr. zdravniki? Kdo inženirji? Kdo okr. glavarji?

Zakaj jim prizanaša slovensko občinstvo? Zakaj slov. poslanci?

— Morebiti le iz obzirnosti, ker so Slovenci, med seboj znanci. — Tem hujše!!!

Laibach gelangt eine Sekundararztsstelle zur Besetzung ...

Krainischer Landesausschuss,

Laibach, 3. März 1904.

(„Laib. Zeitung“, 14. junija 1904): Der Landesausschuss vergibt im Wege der öffentlichen Konkurrenz folgende Arbeiten in Ausführung:

1. die Werbeseitigg an der Gurk ...
2. die Verbauung des linken Gurkufers bei Mertschen-dorf ...

Vom Krain. Landesausschuss,

12. Juni 1903.

(„Laib. Zeitung“, 2. julija 1904): Zu vergeben einige der Freiherr Karl Wurzbach'schen Kaiserin Elisabeth Invaliden- und Siechenstiftungen.

Krain. Landesausschuss,

15. Juni 1904.

(„Laib. Zeitung“, 9. julija 1904): Zur provisor. Besetzung gelangt die Stelle eines landschaftlichen Tierarztes in Reifnitz ...

Vom Krain. Landesausschusse,

Laibach, 4. Juli 1904.

Vsi ti razpisi so edino le nemški; več jih nimam zabeleženih, a spominjam se, da sem jih bral prejšnja leta še več, istotako proti koncu leta 1904.

Tako postopa s slovenščino v svojem področju deželni odbor osrednje slovenske dežele, naše Kranjske, deželna samostojna (avtonomna) oblast, v kateri je le en Nemec (grof Barbo) in štirje Slovenci (pl. Detela, Grasselli, Povše, dr. Tavčar), in sicer ne od vlade imenovani, marveč

od slovenskega naroda svobodno izvoljeni! Ti reprezentantje slovenstva edine slovenske dežele se še v današnji, po vsem svetu narodnostno tako probujeni dobi nočejo posluževati v prid svojega ljudstva pravic, koje jim nudi državna ustava, nočejo ali ne znajo vršiti svojih svetih dolžnosti, katere imajo nasproti svojemu od tujcev tako zaničevanemu in zatiranemu narodu! — Od koga pa še potem naj zahtevamo, da najvpoštevava slovenščino v uradih, v javnem življenju, ki jo sinovi slovenske matere tako zametujejo, prezirajo, ne zmeneč se za opomin pesnikov:

„Kdor zaničuje se sam,
Podlaga je tujčevi peti!“

In slovensko ljudstvo se ne zgane, ko teptajo njegove svetinje tisti, ki bi jih morali pred vsem spoštovati, da, morali čuvati in braniti! — O ti nesrečno, zaspano in zapeljana naše razumništvo!!

Po vsem tem pač ni drugače mogoče, kakor da še tudi danes v polnem obsegu veljajo besede Prešernove, da

„Le tujcem sreče svit na Kranjskem žari,

Le ti nosijo po konci glave!“ . . .

in opravičeno vsklika tudi še danes vsaki slovenski domoljub z Jenkom :

„Bridka žalost me prešine,
Ko se spomnim domovine,
Vsemu svetu nepoznane,
Od nikogar spoštovane!“ —

in razumljiva nam je tožba Prešernova :

„Skeleče misli, da Slovenec mile
Ne ljubi matere, vanj upajoče,

— — — — —
Z bridkostjo so sree mi napolnile!“

Ti pa, draga slovenska mladina! vedi, da se na takšen, način, kakor postopa po gorenjih zgledih slovenski dež. odbor na Kranjskem s slovenščino, ne pokladajo temelji za boljšo bodočnost slovenskega naroda, da se na takšen način istemu ne zagotavlja obstanek! Nič naj te ne motijo mogoči izgovori: da so to malenkosti, da je to že od nekdaj tako, in kar je še drugih podobnih vsakdanjih opravičevanj in izgovorov! — Vedi, da nazadnje iz malenkosti sestoji svet, in da je danes premnogo ljudi, ki le preradi proglase vse na svetu za malenkost, kar se ne tiče neposredno njihovega „prevzvišenega jaz“, in kjer ne znajo ali pa si ne upajo ukreniti, kar bi bilo prav in pravično. Nič naj te ne motijo zgledi mož, ki se ne lotijo nobene še tako kričeče krivice, dasi bi jim po nalogi, ki so jo sprejeli od svojih volilcev, od naroda slovenskega, imela biti povsod zvezda vodnica pravica in pravičnost, ki se ravna vedno po izreku slovečega pravoslovca: „**Stoletna krivica ni bila še niti trenutek pravica!**“

Toda, mladina slovenska! ostani mirna, trezno moreča te nič manj kot vesele pojave v našem javnem življenju! Ne pobiraj kamenja in ne lučaj ga na nositelje tega sistema! S tem bi ne storila nič dobrega, marveč zlo!! — Edino dobro, kar Ti je spričo teh dejstev storiti mogoče, je: pripravljaj se po svojih najboljših zmožnostih duševno in moralno za **boljše narodno delo!**

V primeri z deželnim odborom kranjskim zasluži postopanje c. kr. poštnege in brzojavnega ravnateljstva v Trstu še celo, dasi zelo omejeno, priznanje: njega razglasi v Kranjskem uradnem listu so sicer večinoma nemški, a vsaj

tuintam dvojezični (nemški in slovenski). Zabeležene imam naslednje slučaje, in sicer samo nemške: „Laib. Zeitung“, 3. febr. 1902: razpisuje se mesto poštnege odpravnika na c. kr. pošti „in Jessenitz an der Save“. — „Laib. Zeitung“ 27. nov. 1903 ima Kundmachung, betreffend die Einführung einer zweiten täglichen Postbotenfahrt zwischen Rudolfswert u. Möttling und gleichzeitige Aenderung der Kursordnung der Postbotenfahrten auf einer ganzen Reihe von Strecken in Unterkrain. — „Laib. Zeitung“, 24. junija 1904: Bekanntgabe einer Abänderung der Postverbindung zwischen Krainburg-Tupalič-Kanker-Oberseeland. — To so razglasi, ki po svoji vsebini morajo zanimati vse najširše sloje, tudi najnižje, po velikem delu Dolenjske in Gorenjske ter bi že z ozirom na to morali biti tudi slovenski.

To isto velja o š a m o n e m š k i h razglasih o poštних pošiljatvah, ki se niso mogle dostaviti, in sicer še v večji meri, kajti takšen razglas je namenjen najširši javnosti; vendar so objave te vsebine v „Laib. Zeitung“, — kolikor sem jaz to mogel zasledovati, vedno le nemške. Tako na pr. v „Laib. Zeitung“ z dne 18. dec. 1903 in 16. jun. 1904.

Nemški in slovenski pa je razpis službe poštnege odpravnika na Savi (v „Laib. Zeitung“ 15. dec. 1903) in službe poštnege odpravnika v Zagorju (politični okraj Postojna) v „Laib. Zeitung“ 16. jan. 1904; v poslednji številki „L. Z.“ je dvojezična še neka druga objava istega ravnateljstva (koje vsebine pa nimam zabeležene).

Dejstvo je torej: na Kranjskem, v deželi skoro popolnoma slovenski, vse oblasti, državne in deželne, **tudi**

dež. odbor, razpisuje celo mesta slug*) — edino le v nemščini; c. kr. poštno in brzojavno ravnateljstvo v Trstu pa uradniška mesta za isto deželo — deloma vsaj — dvojezično! Kaj pa pove to dejstvo!

Razmišljaj, narod slovenski, potem pa govori — pri prvih volitvah vsaj — možato besedo!

Da so uradne objave različnih oblastnij iz Koroške in Štajerske v „L. Z.“ edino le nemške, to je sicer po vsem prejšnjem umevno, dasi vseskozi neopravičeno. Gotovo je krivično v onih slučajih, kadar se razpisujejo službe pri uradih na Slovenskem, kjer bi moral vsak uradnik znati slovenski, in tudi v onih, kjer se pri državnih in deželnih zavodih in uradih na Koroškem in Štajerskem zahteva tudi znanje slovenščine!

Končno je žalostno, pravzaprav žaljivo za narod slovenski v prvi vrsti na Kranjskem, ako dež. vlada te kronovine vse razglase centralnih državnih oblastev v kranjskemu prebivalstvu, ki je po 95 % slovensko, — z malo izjemami — objavlja le v nemščini. — Ali ni kričeča krivica, da se v Avstriji, kjer so zakonito vsi narodi enakopravni, dobi kronovina, v kateri govori vlada ljudstvu v jeziku, ki ga najmanj 90 % tega ljudstva ne razume?

Kakšen praktičen pomen pa potem sploh imajo takšni razglasi? — Izgovor, da jih večina itak ne bere, je popolnoma napačen in jalov; kako pa jih naj bere, ker jih ne razume, oziroma niti v roke ne dobi vsled male raz-

*) Tako razpisuje sodišče Kranjska gora („Laib. Zeitg“, 2. marca 1904) tudi mesto „pisarn. pomožnega delavca“ (Kanzleihilfsarbeiter) ali pisarja samo nemški; delajo pa tako tudi druga sodišča!

širjenosti „L. Z.“-e! — Ako se hoče pravo zanimanje ljudstva za odredbe oblastnij in za različne javne naprave vzbuditi in isto s tem vzgajati za dobre državljane, ter ljudstvu v resnici koristiti, treba mu je govoriti v jeziku, ki ga to ljudstvo razume!

Toraj zdrav razum in avstrijski temeljni zakon velevala: Kranjska vlada mora imeti slovensko uradno glasilo! — govoriti slovenskemu narodu v slovenskem jeziku!*)

Ker pa vlada niti na Kranjskem sama od sebe tekom 37 tih let ustavne dobe v Avstriji ni storila ničesar, da bi v tu opisanem oziru dejansko uveljavila zakonito zajamčeno enakopravnost Slovencev, marveč dan za dnevom stori vse, da veljavo našega jezika v javnem življenju vedno bolj utesnjuje, uničuje, je najsvetejša naloga onih naših činiteljev, ki so vzeli odgovorno nalogo na svoje rame, braniti koristi slovenskega naroda, t. j. naše časopisje, naši poslanci in naši avtonomni zastopi, da nemudoma, odločno in vztrajno zahtevajo od vlade izvršenje narodne ravnopravnosti tudi v tem oziru in da po potrebi isto prisilijo, da vrši svojo dolžnost tudi na to stran. Slovencem ni treba v tem oziru prositi za nobeno milost, oni

*) Kakšni pa so uradni listi po sosednjih deželah, kjer bivajo Slovenci? — uradni listi namenjeni Slovencem? v kakšnem jeziku govori tam vlada Slovencem? Sinovi slovenskega naroda, popišite nam svoj položaj v tej zadevi! Dobro bi bilo, da bi se to zgodilo nemudoma, in sicer po lokalnih listih in en list bi naj potem zbral vse objavljeno gradivo ter nam podal celotno sliko našega narodnega stanja v tem oziru! Potem pa vsi Slovenci po vseh slovenskih deželah na skupno odločno in vztrajno delo in moramo doseči, kar je naša pravica! Vlada nam mora govoriti v slovenskem jeziku!

hočejo in zahtevajo le svoje zakonito zajamčene pravice. — Vlada nam v tem nima deliti nobene milosti, marveč ima le izvesti, kar ji vелеva zakon. Storila bode to in mora storiti, ako je to avstrijska vlada; ona pa mora biti avstrijska!

Na delo torej, kar **vas** je **slovenskih** listov na Kranjskem, slovenskih poslancev, slovenskih samoupravnih zastopov! — Uporabite vsa postavna sredstva, delajte složno kot en moč: uradni list na Kranjskem mora biti slovenski, razglasi v njem bodisi samo slovenski, ali pa slovensko-nemški; ne pa nemško-slovenski ali pa celo samo nemški! — To je naša pravica, zakonito zajamčena v državnih temeljnih zakonih!

Komur pa državni temeljni zakoni niso sveti, kdor iste prezira, krši, tepta, ta izpodkopuje temelj državi. Da bi vlada, ki ima biti nositeljica državne ideje, to hotela, to storila tudi v nasprotju z izrecno voljo naroda?! — To ne sme in ne more biti, ako se naj ne poruši ves državni organizem. Katera avtoriteta pa še naj potem v državi velja, ako bi vlada sama uničevala avtoriteto zakonov? To mora biti izključeno! Konec mora biti že enkrat tej, iz avstrijskega stališča — da slovensko-narodnega niti ne omenim — neopravičljivi, **protizakoniti** praksi, da nam v slovenski Kranjski deželi vlada vsiljuje malo peščico Nemcev in slovenskih narodnih izdajic za gospodarje in jih kot take svetu predstavlja s tem, da povsod, posebno v svojem uradnem listu, rabi v prvi vrsti le nemščino ali pa edino le nemščino, in Slovence pa ponižuje za hlapce s tem, da njih jezik popolnomo prezira ali pa ga dosledno stavi na drugo mesto.

Ne, mi nismo in nočemo biti hlapci Nemcev, marveč smo z Nemci enakopravni avstrijski državljani, in radi tega gre po vsem Slovenskem, predvsem na Kranjskem, slovenščini izključno ali pa vsaj vedno prvo mesto! — Učimo se od Nemcev in Lahov!

Rojaki na delo! Ne ustrašite se težkoč, ne poslušajte pa tudi sladkih oportunistov, ki Vam bodo pripovedovali, da to ni umestno sedaj, da je to že 123 let tako — toliko letnikov ima namreč že „Laib. Zeitg.“ — da tam tako hočejo, da se bodeite zamerili, da se tako in tako nič ne doseže i. p. — Ne poslušajte pa tudi nepremišljenih vročekrvnežev, ki bi hoteli naenkrat s silo, vpitjem in ropotanjem vse doseči! Slednjič ne poslušajte tudi onih, ki Vam vse mogoče reči stavijo na tapet, rekoč: „To je zdaj najvažnejše, za to se treba potegovati!“ — s hudobnim namenom, da Vas razcepijo v onemogle domače stranke in uničijo Vašo odporno silo, preden se je ista začela razvijati, se Vi iste zavedati! Ne slušajte jih! Obrnite hrbet oznanjevalcem nemira in prepira, naj pridejo od kateresikoli strani, pod katerosibodi zastavo! Tu opisana zadeva je skupna zadeva vsega slovenskega ljudstva na Kranjskem in se more in mora doseči le po složnem delu! — Le v složnem narodnem delu je rešitev našega naroda!

Ako že krañjski uradi in vlada s Slovenci na opisani način postopa, kako pa mora biti potem na Štajerskem in še le na Koroškem? — Kakšen je uradni list štajerske vlade, kakšni uradni listi posameznih glavarstev? — Kdaj

se rabi v njih slovenščina? — ali ima vlada za Slovence na Štajerskem poseben uraden list?

Prosimo rojake na Štajerskem naj nam to opišejo na podoben način, kakor se je to spredaj storilo na Kranjskem! Isto naj stori kdo za Koroško in za Primorsko!*

Na Primorskem so razmere v tem oziru — tako se mi zdi — vsaj tu in tam še najugodnejše. Vsaj dva slučaja sta mi znana, da so se uradniška mesta razpisala tudi v slovenskem jeziku, (kar je na Kranjskem nekaj nezaslišanega). Ta dva slučaja sta: v uradnem listu je italijanski in hrvatski razpisana služba državnega pravdnika na okrožnem sodišču v Rovinju („Edinost“, 9. maja 1904), in mesto kancelista na okraj. sodišču v Kobaridu je bilo uradno razpisano v nemškem in slovenskem jeziku („Edinost“ 7. januarja 1904). — To je **približno** pravično. Kar pa sicer vlada dela v tem oziru po vsem Slovenskem, to pa je popolnoma krivično, ponižujoče in nečastno za slovenski narod.

Nič manj neugodne kakor so razmere pri uradnem glasilu in pri javnem nastopanju vseh oblastev na Kranjskem v jezikovnem oziru, so razmere pri javnih napisih! — Vendar tu ni bilo mogoče zbrati dovolj građiva. Radi tega je želeti, da nam rojaki širom slovenske domovine, ki še imajo res slovensko srce in priliko za to, popišejo vse napise in vse razglase, ki so nabiti pri različnih

* Naši slovenski politiki po poklicu naj ne ugovarjajo, da ni potreba, da so oni že orientirani ali podobno! — Kajti mi, slovensko ljudstvo, mi hočemo poznati svoj položaj, in prosimo za to zmožne rojake, da nam ga **resnično** popišejo.

javnih oblastvih, pri javnih podjetjih na slovenskih tleh, bodisi državnih ali zasebnih — v jezikovnem oziru: kratko, pa stvarno.* — Slovenski listi pa naj za te objave napravijo posebne rubrike in naj omogočijo, da spoznamo slovensko svojo domovino v tem oziru; kajti mi moramo spoznati slovensko domovino, ako hočemo za isto kaj storiti. — Trud, delo in druge situosti bodo s tem spojene; — toda, ako je v nas res kaj jedra, bomo vse premagali. — Uredništva slovenskih listov pa se naj ne dajo od nobene strani vplivati, da bi začeto delo ustavila, preden bode končano. Kajti slovenski listi morajo zastopati v prvi vrsti koristi slovenskega naroda!

Da opozorim svoje rojake na važnost vse te zadeve, hočem vendar že tukaj navesti nekaj splošnega in nekaj konkretnega. Vobče sem opazil to: c. kr. uradi imajo pri nas na Kranjskem na ulici navadno dvojezične napise, in sicer je redno nemški na prvem mestu in z večjimi črkami, slovenski pa na drugem mestu in z manjšimi črkami pisan.**

* Kakšni so (jezikovno) napisi in nabiti razglasi v palači deželne vlade, v dež. dvoreu, pri c. kr. glavarstvih, daskarijah, sodiščih, finančnih oblastvih, učnih zavodih, — občinskih uradih, na cestah, železnicah, v velikih tovarnah in sploh podjetjih? — Kaj se objavlja dvojezično, kaj samo nemški, kaj samo slovenski? — Vsa slovenska zemlja tako popisana: — to bode slika! Ako dozorelo slovensko razumništvo za to nima več smisla, pa se ti, slovenska mladina, prej ali slej loti tega dela!

** Nemci so se svoj čas menda čutili žaljene in se bili pritožili zoper male črke nemških imen na uličnih tablicah v Ljubljani, in moralo se jim je ustreči.

Radi tega sem bil veselo iznenaden, ko sem pred nekaj leti prehodil divno našo Gorenjsko in tam bil opozorjen na tri izjeme, ki so mi ostale v spominu. Te so: napisni tabli c. kr. okr. glavarstev v Kranju in Radovljici, — obe že starejši tabli — in pa novejša — menda c. kr. davkarije v Kamniku, na katerih je slovenščini prisojeno prvo mesto!

Je pa tudi na Kranjskem eraričnih poslopij, ki nosijo edino-le nemške napise, n. pr. vojaška poslopja po večini, ali pa „k. k. Werksschule“ v Idriji.

Poštni vozički na kolodvorih po Kranjskem, posebno v Ljubljani, nosijo edino-le napis: „k. k. Post“. — Oglasi, nabiti na deskah raznih oblastev na železnicah, i. dr. so po veliki večini* le nemški, dvojezičnih je malo, še manje pa samo slovenskih.

Katero načelo pa odseva iz tu opisanega postopanja oblastev glede napisov in nabitih razglasov? — Nobeno! Edino ta namen se da zaslediti: slovenščino čim dalje tem bolj iztisniti iz javnosti. Pri tem postopa vsak uradnik samovoljno: čim več ima drznosti, tem drznejše nastopa

* Ustavil sem se nekoč pred črno desko nekega c. kr. sodišča na Kranjskem, pri katerem so vsi uradniki, od sodnika do zadnjega pisarja sami Slovenci, večina še celo narodnjaki. Od nabitih razglasov jih je bilo 3 do 5 slovenskih, vsi drugi (15 do 20) pa so bili samonemški, med temi tudi oni, ki naznanja razdelitev sodnijskih poslov med tri glavne uradnike! — Komu so namenjeni ti razglasi? — Občinstvu! To pa je slovensko in — z malo izjemami — nemški niti ne razume. Že iz tega je razvidna neopravičenost in neumnost te prakse.

kljub državnim temeljnim zakonom proti slovenščini — in navadno je tem prej — povišan!

Da ocenimo natančneje to postopanje: opisana raba nemščine pri napisih in razglasih po črnih deskah od strani oblastev na Kranjskem je protizakonita, ker je v nasprotju s § 19. drž. temelj. zakona, pa katerem je slovenščina v šoli, uradu in javnem življenju ravnopravna z vsemi avstrijskimi jeziki. — Praktično se ta ravnopravnost avstrijskih jezikov more in mora izvesti na ta način, da se postavi v posameznih krajih, kjer je dvojezičnost v dejanski potrebi opravičena, na prvo mesto vedno oni jezik, katerega govori večina prebivalstva dotičnega kraja. Kjer pa biva kompaktno eden narod, tam se ima rabiti le njegov jezik. Na Kranjskem se ima torej vedno postaviti slovenščina na prvo mesto v slučaju dvojezičnosti napisa in razglaša — ali pa se ima sploh rabiti le slovenščina.

Raba nemščine na zgoraj opisan način je na Kranjskem protizakonita, protiustavna; kajti ni zakona, ki bi kdaj bil določil nemščino za državni jezik, ter je takšen zakon sploh nemogoč, dokler obstoji § 19. drž. temelj. zak. — Vsled tega tiči v **tej** rabi nemščine na Slovenskem neprestano žaljenje in izzivanje Slovencev, katere se na ta način svetu predstavlja kot državljane druge vrste, Nemcem podrejene helote.*

* Tega se sicer že mnogo Slovencev zaveda, a še davno ne vsi. Radi tega se prosijo vsi slov. listi, naj že opustijo škodljivo medsebojno obiranje in obrekovanje, in tudi kolikor mogoče skrejšo prazno in brezplodno pričkanje in zabavljanje na nemškutarje ter po-

Končno pa je v praktičnem oziru gorenje postopanje z nemščino na Kranjskem nesmisel, neumnost. Kajti po zdravem razumu so napisi in razglasil namenjeni masi ljudstva, da jih isto bere, razume, se pouči in po njih ravna, ter se tako izobrazuje in vzgaja v dobre državljane in v dobre člane človeške družbe. To je pravi namen napisov in razglasov: nimajo pa služiti kakšni krivični teoriji (pangermanizmu i. p.)!

Danes le malo naših ljudi postoji pred črnimi deskami raznih uradov, ker njih razglasov ne razume. Tako se zanemarja vsled vsiljevanja nesrečne nemščine politična in gospodarska vzgoja našega ljudstva; (kakor v ljudski šoli trpi splošna vzgoja naše mladine vsled preintenzivnega gojenja nemščine na škodo drugih predmetov). To vse se mora izpremeniti! Zakon in zdrav razum to veleva!

Radi tega pa, rojaki po Kranjski in po vsem Slovenskem, na delo! Popisujmo in spoznavajmo svojo slovensko domovino v zgoraj opisanem oziru; potem pa si izvojujmo z brezobzirno odločnostjo in vztrajnostjo **složno** svoje zakonito nam zajamčene pravice, ki vam jih je potrdil sam presvetli avstrijski vladar, pravični in človekoljubni cesar Franc Jožef I. s tem, da je potrdil drž.

lagoma oboje nadomestijo s sestavki, v katerih se Slovenci pouče temeljito o svojem položaju v posameznih krajih in celoti — saj pri tem hudih, in preopravičenih udarcev za nasprotnike ne bode manjkalo — stvarno pouče o vseh izpremembah na gospodarskem in političnem polju in se v istih budi z resno, možato besedo narodna zavest in zdrav naroden ponos, ter tako vstvarja zmožnost in veselje do požrtvovalnega narodnega dela. Opuste naj se tudi vse smešne grožnje nasprotnikom, rekši: „Mi bomo vam že dali!“ in podobno.

temelj. zakone, med njimi tudi v začetku razloženi § 19. Delajmo vsi iz celega slovenskega ozemlja kot en mož: vsaka slovenska zahteva ima biti skupna zahteva vseh Slovencev, in se kot takšna z vso odločnostjo zastopati, posebno po vseh naših listih. Mi nimamo prositi vlado za milost, mi hočemo le svoje pravice! Hočemo jih doseči z odločnim, a dostojnim delom!

Dodatek.

Poučno je tudi razpisovanje učiteljskih služb v „Učiteljskem Tovarišu“, v katerem imajo na podlagi odloka: Z. 1977, L. Sch. R. Laib. 6. okt. 1890, vsi c. kr. okrajni šolski sveti na Kranjskem razpise izpraznjenih učiteljskih služb objavljati. In v katerem jeziku se te službe razpisujejo?

Pregledal sem „Učit. Tov.“ od l. 1897 naprej do 1. avgusta 1904 ter našel sledeče: letnik 1900. ima samo slovensko razpise, toda ni mi znano, v koliko jih ni uredništvo predstavljalo; radi tega omenjenega letnika pri naslednji statistiki nisem vpošteval.

Izključno slovenske napise imajo c. kr. okrajni šolski sveti v Krškem, v Ljubljani, Črnomlju in Kamniku:

Logatec ima 44 slovenskih pa 2 nemška;

Postojna ima 66 slovenskih pa 1 nemškega;

Rudolfovo ima 32 slovenskih pa 3 nemške;

Litija ima 18 slovenskih pa 18 nemških;

Radovljica ima 2 slovenska (v letu 1904!), pa 22 nemških;

Kočevje ima 6 slovenskih (od teh 5 v l. 1904!) in 39 nemških;

Kranj pa ima izključno same nemške, lani edini c. kr. okrajni šolski svet na Kranjskem!! — (Prej je bila na istem stališču tudi Radovljica, v l. 1904., ima tudi 2 slovenska.)

Na koga pade krivda; na okr. šolsk. nadzornika, ali glavarja?! — Saj razpisuje celo c. kr. rudniško ravnateljstvo v Idriji službe na tamošnji šoli slovenski; in vendar nosi ta šola edino nemški napis: „K. K. Werksehule“! — Postopanje c. kr. šolskih svetov v Kranju in Radovljici je tem čudneje, ko vendar tudi več c. kr. okr. šolskih svetov na Štajerskem razpisuje učiteljske službe v istem listu v slovenščini.

Odkod ta razlika v rabi slovenščine pri razpisovanju učiteljskih služb v deželi, skoro izključno slovenski? S čim opraviči vlada to dvojno postopanje svojih organov? — S čim pa narod, ki to trpi (oziroma njegovi voditelji)?!

Najmilejše rečeno, je zelo neprimerno, da se v slovenski deželi, v slovenskem učiteljskem listu razpisujejo službe za slovenske učitelje v nemščini. In naše učiteljstvo* in druga slovenska javnost to prenašata mirno in ves njegov odpor proti temu narodnemu nasilju obstoji v tem, da „Učit. Tov.“ pasivno dalje prinaša te nemške razpise, češ, naj svet zve, kako z nami, z našo slovenščino postopajo c. kr. oblasti!

* To je bilo pisano že pred nekaj meseci. Radi tega bodi učiteljstvu na čast poudarjeno, da se je isto zadnji čas začelo samo oglašati v tem oziru, kar posebno dokazuje „Pisarna“ v „Učit. Tovarišu“ od 20. nov. 1904., št. 297.

Ta pasivni odpor že leta in leta sem nima nobenega smisla. Nasilnik se zato bodisi niti ne zmeni, ali pa ima za nezmožnost tlačnega se braniti, le prezirljivo pomilovanje. Istotako druga javnost.

Tu treba nastopiti aktivno, poslati zastopnike ljudstva v boj, in učiteljstvo združiti v trdno falango za boj za prava naroda, in narod učiteljstva ne bode zapustil. Ali gorje izdajicam in nizkim kruhoborcem, kateri bi rušili disciplino v tem boju! In to gorje mu mora priti od učiteljstva, ki mora izdajice vreči iz svoje sredine — in od naroda!

Toda noben posameznik se ne sme bati za svojo ekzistenco; staviti jo mora v nevarnost in rešil — ter zboljšal si jo bo. Tu velja: eden za vse — in vsi za enega.

Važnejše tiskovne pomote:

- Stran 2., vrsta 14., beri: „pol milijona“ — namesto „eden
in pol milijona“;
- „ 3., „ 9., beri: „73 realk nemških“ — namesto
„43 realk nemških“;
- „ 4., „ 15., beri: „nemogoče“ — nam. „mogoče“;
- „ 13., „ 1., beri: „učni“ — nam. „čudni“;
- „ 21., „ 5., beri: „Pouka v drugem dež. jeziku“
— nam. „Pouka v dež. jeziku“.
- „ 30., „ 17., beri: „laščine“ — nam. „latinščine“;

